

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, E. Maddisoo, A. Mägi, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots.

S I S U.

Artiklid.

Grau, K.: Advokatuuri õigusajaloolise arengu põhijooni Eestis. (Järg)	385
Kaznelson, V.: Välismaa seaduste rakendamine kohtute poolt	401
Ambur, P.: Märkmeid Autoriõiguse kaitse seaduse projekti kohta	410

Riigikohtu tegelus.

Kriminaalosakond.

Kas prokuratuuril on õigus esitada kassatsioonprotesti Kohtukoja otsuse peale KKS § 611 lg. 2 või 3 eeskirjade rikku- mise pärast, kui Kohtukoda kinnitas ringkonnakohtu otsuse ja kui prokuratuur pole samas asjas esinenud apellatsioon- protestiga?	431
Kas pärijatel on õigus raiuda metsa, mis on vallakohtu poolt pärandi hoidmise korras üles kirjutatud ja erihoidjale hoiule antud?	432
Kes võib olla KrS § 362 ettenähtud süüteo subjektiks?	432

Advokatuuri õigusajaloolise arengu põhijooni Eestis.

K. Grau.

(Järg.)

V. Advokatuur Eesti Vabariigi ajal.

Eesti Ajutise Valitsuse otsusega 18. nov. 1918 ajutiste kohtute sisseseadmise üle (RT 1918, 1) kutsutakse ellu meie omariikluse ajal esimesed Eesti kohtuasutised — rahukohtud, rahukogud, ringkonnakohus ning Riigikohus. Sama seadusega aga kaotati ära vallakohtud ja ülemtalurahvakohtud. Ajutised kohtud alustasid oma tegevust kohtuministri sellekohase määruse põhjal 2. detsembril 1918. a. (RT 1918, 4) seaduste alusel, mis ühendatud Eesti ja Põhja-Liivimaa piirides kuni 24. okt. 1917 kehtivad olid, muudatustega, mis eeltähendatud Ajutise Valitsuse otsuses 18. nov. 1918. a. märgitud. Kõigis kohtutes tunnistatakse kohtupidamise keeleks eesti keel. Eesti Ajutise Valitsuse määruse põhjal 25. nov. 1918 määratakse kohtuministri korraldusel avatavatele kohtuasutistele ajutised tööpiirkonnad (RT 1918, 2) ning 30. nov. 1918 avaldatakse Riigi Teatajas nr. 3 Vabariigi Valitsuse otsuse järgi kohtuministri käsul nimetatud Vabariigi kohtunikkude, prokuröride ja kohtu-uurijate nimed. Kuid kõigis neis ja teistes tol ajal ilmunud õigusemõistmise kohta käivates määrustes ja seadustes ei ole advokatuuri kohta ühtegi sõna kõneldud ega ka mingeid juhendeid antud advokaatide tegevuse suhtes nii asjaajamisel kohtutes kui ka advokatuuri siseelu korraldamisel. Novembrikuus 1918. a. algab täiesti omapärane ajastu meie advokatuuri ajaloos, kus vandeadvokaadid ja nende abid teotsesid ilma ühegi seadusliku järelevalveta, sest Peterburi vandeadvokaatide nõukogu järelevalvet ei olnud enam olemas ja okupatsiooniaegsete Saksa kohtute järelevalve kadus okupatsioonivalitsuse lahkumisega

meie maalt. Uut vandeadvokaatide nõukogu, millest kõneleb Vene Kohtuasutiste seadus, mis meil, nagu tähendatud, 18. novembril 1918 kehtima pandi, ei olnud aga veel moodustatud.

Selline omapärane oma suva järgi teotsemine ilma ühegi järelevalveorganita igaühel omal käel ja seadustega korraldamatult kestis üle 4 kuu, 14. aprillini 1919, mil „Riigi Teatajas“ nr. 24 avaldati esimene advokatuuri ellu puutuv määrus „Kohtuministeriumi ringkiri advokatide registrerimise asjus“ 10. aprillist 1919. a. Selles ringkirjas öeldakse, et „kõik vannutatud advokadid, nende abid kui ka eraadvokadid on kohustatud endid registrerida laskma kohaliste rahukogude juures“. Ühtlasi oli sama ringkirja § 2 tähendatud, et „Vannutatud advokatidena registrerida võivad rahukogud nii endiseid veneaegseid vannutatud advokatisid kui ka nende abisid ja teisi isikuid kõrgema juridilise haridusega, kes vastavad K. A. S. § 354 nõuetele“. Samadel alustel talitasid rahukogud ka vandeadvokaatide abide suhtes ning vandeadvokaatide abidena võisid rahukogud eeltähendatud ringkirja § 3 põhjal registreerida endisi veneaegseid vandeadvokaatide abisid kui ka teisi kõrgema juriidilise haridusega isikuid. Registreerimisel pidid rahukogud ringkirja § 5 järgi ainult silmas pidama, et registreeritavad advokaadid vastaksid kõigile seaduse nõuetele ja et nad tarviliselt riigikeelt mõistaksid. Ka eraadvokaatide instituut jäeti endiselt püsima ning eraadvokaatidena võisid rahukogud registreerida neid isikuid, kes rahukogu juures sellekohase eksami sooritasid ja valdasid tarvilisel määral eesti keelt. Kuid KAS § 406^e põhjal võisid rahukogud vabastada eksami tegemisest, peale kõrgema haridusega isikute, ka ainult oma suva järgi veel neid, kellel endistes meie maa Vene kohtutes eraadvokaatide õigused olid.

Kõigilt registreeritud advokaatidelt võeti endise eeltähendatud vandetootuse alusel allkiri selles, et nad pühalikult töötavad Eesti Vabariigile ja oma ametikohustustele truud olla (§ 6). Registreeritud advokaatide nimed aga kuulusid ringkirja põhjal avaldamisele rahukogude poolt „Riigi Teatajas“, ära tähendades, et pärast 1. maid 1919 „on õigus Eesti Vabariigi kohtutes võõraid asju ajada ainult registreeritud advokatidel“.

Eeltoodust nähtub, et Kohtuministeriumi mainitud ring-

kirjaga olid endise Peterburi vandeadvokaatide nõukogu funktsioonid ja õigused vandeadvokaatide ja nende abide vastuvõtmise suhtes üle antud rahukogudele. Erilist tähelepanu väärrib aga see asjaolu, et vandeadvokaatidena registreeriti mitte üksnes endisi vandeadvokaate, vaid palju rohkem võetakse registreerimise teel rahukogu poolt vandeadvokaatide seisusse nende abisid ja „teisi isikuid kõrgema juridilise haridusega, kes vastavad K. A. S. § 354 nõuetele“.

See on ainuke juhtum advokatuuri ajaloos, kus vandeadvokaatide perre pääsevad isikud lihtregistreerimise kaudu kohtuvõimu — rahukogude — poolt. Õiguspoliitiliselt on aga selline seisukoht täiesti lubamatu. Ka peab tähendama, et Kohtuministeeriumi mainitud ringkiri oli otseses vastuolus juba 18. nov. 1918 Eesti aj. val. poolt jõustatud Vene KAS nõuetega ning oli kehtima pandud KAS mõiste ja mõtte vastaselt, ilma et seadusandlikus korras oleks KAS vastavaid vandeadvokaatide ja nende abide kohta käivaid norme tühistatud või muudetud; nii kehtisid kaks teineteisele risti vastukäivat seadust korraga. See omapärane ja ainulaadiline revolutsioonija vaimu kajastav korraldus Kohtuministeeriumi ringkirja näol, asetades vandeadvokaatide vaba kutse omavalitsuse ja korporatiivse korra tasemelt peaaegu kohtuametnikkude seisukohale, ei võinud loomulikult kui meie oludele ja eriti vannutatud advokaadi kutsele hoopis võõras ja vastuvõtmatu kauaks kehtima jääda. Juba 19. aprillil 1919 astub Ajutine Valitsus sammusid selleks, et kutsuda Eestis ellu vandeadvokaatide nõukogu. Sel otstarbel muudetakse meie oludele vastavalt Vene Kohtuasutiste seaduse üksikud paragraafid ja vandeadvokaatide nõukogu asutamiseks KAS § 358 ettenähtud vajalik vandeadvokaatide arv vähendatakse kahekümnelt kümnele (RT 1919, 27). Nagu sellest nähtub, oli vandeadvokaate meil tol ajal arvult veel alla kahekümne, millest oli tingitud ka seaduse muutmine. Kohe peale KAS vastava normi muutmist hakatakse eeltöid tegema vandeadvokaatide üldkoosoleku kokkukutsumiseks, et moodustada vandeadvokaatide nõukogu koosseis ja valida viimase liikmed. Selle tööga jõutakse lõpule juunikuus 1919. 14. juunil peetakse Tallinnas praeguse Kohtukoja ruumes esimene vandeadvokaatide üldkoosolek, millest Tallinna ringkonnakohus kuulutas KAS § 363 põhjal 28. juunil Riigi Teatajas nr. 41, et „14. juunil s. a. oli Eesti vabariigi vannutatud advokatide üleüldine

koosolek vannutatud advokatide nõukogu valimiseks ja et kohtu asut. sead. §§ 359—362 korras valiti nõukogu järgmises koosseisus: Esimees: Jaan Teemant, esimehe abi: Martin Hirsch. Liikmed: Tõnis Jürine, Voldemar Oldekop, Karl Parts ja Jaan Leesment.“ Sellest ajast peale algab Eesti advokatuuri uus ajastu, kus vandeadvokaatide korporatsioon hakkab omavalitsusliku ühikuna neil põhialustel töötama, mis olid advokaadi vabakutse kohta ette nähtud endises Vene Kohtuasutiste seaduses. Siitpeale astuvad meie vandeadvokaadid oma abidega õigele arenemisteele.

Esimene Eestimaa Vannutatud Advokaatide Nõukogu koosolek peeti 28. juunil 1919, kus võeti vastu tingimused, mille põhjal tuleb vandeadvokaatide nõukogu vene- ja mitteveneaegseid vandeadvokaatide abisid vandeadvokaatideks vastu võtta. Selleks loeti tarviliseks:

„§ 1. Nõuda soovijadelt dokumentidega kindlaks teha, et ülikool või vastava õigustega õpeasutus lõpetatud ja riigi eksam tehtud on.

§ 2. Sisseantavad palved peavad 3 soovitajade poolt kinnitatud olema (nende keskel võib ka patroon olla), et nemad teavad palujat kui vann. adv. seisule vastavat isikut. Soovitajad peavad tuntud isikud olema.

§ 3. Soovijad peavad selgeks tegema, et nendel nõutav 5 aastane stash on olemas; niisama ka ülesandma kui suur üleüldine soovijate poolt toimetatud nõudmiste ja süüteo asjade kui ka õiguste kaotamisega seotud süüteo asjade arv on: viimaste arv ei või mitte vähem kui 10 olla.

Mainitud teateid tõendavad patroonid oma allkirjadega. Patroonide äraolekul peavad seda kinnitama kolm teatud isikut, kellede seas võivad ka koosoleku protokoll punkt II § 2 nimetatud soovitajad olla.

Märkus: Soovijatelt, kellel 5 aastane stash 14. juuniks 1919 lõpenud on, ei nõuta 3 referadi pidamist, kuna aga teiselt, kellel stash peale mainitud tähtaega lõpeb, nõutakse nimetatud referadi pidamist.

Vann. Adv. abideks saamiseks peavad soovijad selle protokoll punkt II §§ 1 ja 2 määratud nõudmistele vastama ⁴⁰.”

⁴⁰ Vannutatud Advokaatide Nõukogu protokoll nr. 1.

Need kodukorra määrused olid aluseks advokatuuri edaspidiseks arenguks.

Et veneaegne vandetöötus oma sisult meie nõuetele ei vastanud, siis tuli see seadusandlikul teel muuta, ning 24. sept. 1919 võeti seadusandliku delegatsiooni poolt vastu järgmine, meie oludele ja nõuetele vastav vandeadvokaatide vandeformel:

„Mina töotan ja vannun ustavaks jääda Eesti demokraatlikule vabariigile ning tema seaduslikule valitsusele ja oma südametunnistuse järele ausasti täita kõiki neid kohuseid, mis advokaadi amet mulle peale paneb, teades, et seadus ametikohuste rikkumist karistab“ (RT 1919, 73).

Nagu sellest nähtub, on usuline element vandetöötusest välja jäetud, mis seni selles alati oli domineerinud.

1. jaanuariks 1920 oli meil registreeritud juba 43 vandeadvokaati ja 15 vandeadvokaadi abi. Peale Vabadussõda, millest väga paljud endised vandeadvokaadid ja nende abid osa võtsid, teenides tegevas sõjaväes ohvitseridena ja sõjaväeametnikkudena, asusid paljud uuesti advokatuuri alal töötama. Teiseks suurenes meie juristide pere iga aasta noorte õigusteadlastega, kes Tartu ülikooli õigusteaduskonna lõpetasid.

Silmas pidades, et ülikooli õigusteaduskonda sisseastumine piiramatult vaba oli, kasvas aasta-aastalt õigusteadlaste arv ning 1. jaan. 1924 oli Eestis vandeadvokaate 95 ja nende abisid 71. 1929. a. oli vandeadvokaate 124 ja abisid 238. Juba 1933. aasta 1. jaanuariks ulatub meie advokatuuris vandeadvokaatide arv 231-le ja nende abide arv 280-le⁴¹.

Silmas pidades vandeadvokaatide ja nende abide arvu kiiret suurenemist, mis võimaldas küllaldaselt meie rahva õigusliku elu nõudeid rahuldada, osutus sellises seisukorras ülearuseks eraadvokaatide kui mittejuristide edaspidine juurdevool. Selle küsimuse lahendamiseks võeti Riigikogu poolt 20. nov. 1924 vastu seadus eraadvokaatide kohta, milles tähendatakse, et „K. A. S. §§ 406¹ ja järgm. nimetatud tunnistused võõraste asjade ajamiseks enam välja ei anta isikutele, kellel seesuguseid tunnistusi pole käesoleva sea-

⁴¹ Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu 1932. a. aruanne, lk. 12.

duse maksmahakkamisel. Eraadvokaadid, kellel nimetatud tunnistused olemas, võivad edaspidi ainult rahukogudelt harilikus korras luba saada võõraste asjade ajamiseks“ (RT 1924, 141/142). Selle seadusega oli eraadvokaatide instituut, mis 1889. a. meie maale toodi, kadumisele määratud, et seega tulevikus advokatuuri pere ühtlasele teaduslikule ja õiguslikule tasemele viia, mis vajalik õiguslikus riigis kohtumõistmisel, kus advokatuur ja prokuratuur peavad ühel hariduslikul tasemel seisma.

Vannutatud Advokaatide Nõukogu oma algpäevist peale, asudes loova töö juurde advokatuuri elunähtuste korraldamisel, luges oma tähtsamaks ülesandeks noorte advokaatide kutse-eeetilist kasvatust ja haridusliku taseme tõstmist nende tegevuse alal, et seega meie advokatuuri oma kutse kõrgusel hoida. Nende sihtide saavutamiseks pani nõukogu suurimat rõhku vandeadvokaatide abide ettevalmistamisele advokaadikutsele. Selleks otsustas Vannutatud Advokaatide Nõukogu oma koosolekul 19. jaan. 1927 üldkoosolekule esitada nõukogule ülesandeks teha ellu kutsuda Tallinnas ja mujal vandeadvokaatide abide juriidilised konverentsid niisugusel kujul, nagu nad Peterburi nõukogu juures teotsesid. See nõukogu ettepanek võeti vandeadvokaatide üldkoosolekul 27. jaan. 1927 ühel häälel vastu. Tuginedes selle üldkoosoleku otsusele pani nõukogu vandeadvokaatide abide juriidiliste konverentside suhtes vastava kodukorra kehtima, mille alusel juriidiliste konverentside ülesandeks loeti arendada vandeadvokaatide abide ettevalmistust nende professionaalseks tegevuseks ⁴².

Konverentside tegevus väljendus juriidiliste referaatide lugemises, vaidlustes, aruannete ettekandmises jne. Referaatide ja aruannete aineks võis olla peale tsiviil- ja kriminaalõigusesse ja -protsessi puutuvate küsimuste: a) vanade kohtuasjade läbivaatamine nõudja, kostja, süüdistaja ja kaitseja osade ärajaotamisega; b) aruanded toimetuses olevate kohtuasjade üle, millede arutamine soovitatud konverentsi juhataja poolt; c) avaliku õiguse küsimused; d) advokaatide ellu puutuvad küsimused; e) Riigikogule esitatud seaduseelnõude läbivaatamine; f) kassatsioonipraktika ja teised sellised küsimused. Konverentsid, mis tarbe korral jagunesid gruppidesse, töö-

⁴² E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1927. a. Aruanne, lk. 79 jj,

tasid iga aasta selleks valitud juhatajate juhatusel, kes ka konverentsi päevakorra koostas ja konverentsid kokku kutsus sellekohaste eeskirjade järgi. Osavõtmine konverentside tööst loeti sunduslikuks kõigile vandeadvokaatide abidele, kusjuures abid, kes elasid konverentsi või grupi asukohas, kohustatud olid esimese kolme aasta kestel, arvates abiks vastuvõtmise päevast, vähemalt kaks aastat grupi või konverentsi tööst osa võtma, kuna abid, kes mujal elasid, pidid vähemalt 8 korda konverentsi või grupi istungeist osa võtma, kui selleks ei olnud nõukogu vastava otsuse põhjal erandit tehtud.

Ülaltähendatud aja kestel oli iga vandeadvokaadi abi kohustatud vähemalt kolm referaati koostama, nad kirjalikult esitama ja suuliselt ette kandma, kusjuures referaatide sisu teeside näol resümeeritud pidi olema.

Nõukogu sellekohase järelepärimise peale pidid abid nõukogule hiljemalt iga aasta 1. märtsiks teatama, missuguse konverentsi või grupi tööst nemad osa võtta soovivad. Konverentsi või grupi juhataja juhatas vaidlusi ja avaldas peetud ettekannete kui ka kirjalikkude tööde kohta oma arvamusi ja märkusi. Ühtlasi otsustas tema, kas ettekantud referaat küllaldaseks ja rahuldavaks tuleb lugeda. Iga aasta 15. jaanuariks pidid konverentsi või grupi juhatajad nõukogule tegevuse aruande esitama.

Sellised konverentsid töötasid: Tallinnas — tsiviil- ja kriminaalgrupp, Tartus — tsiviil- ja kriminaalgrupp, Rakveres, Viljandis ja Pärnus. Nende konverentside tööst, milles käesoleva kirjutise autoril Tartus isiklikult juhatajana algusest peale töötada tuli, võeti suurema enamiku abide poolt hoolsalt ja tõsiselt osa ning palju referaate oli sisukalt koostatud. Kuid ei saa ka siinkohal tähendamata jätta, et mitmed abidest vastupidisel seisukohal asusid ja ülesannetesse pealiskaudselt suhtusid, mis esile kutsus nurinat ja küsimuse, kas ei tuleks referaatide asemel vastavad eksamid abide teadmiste kontrollimiseks sisse seada. Eelmainitud konverentside kodukorda täiendatakse hiljemini vandeadvokaatide üldkoosoleku poolt 23. veebruaril 1928 selles mõttes, et kolm referaati, mis abid olid kohustatud esitama ja ette kandma staaži kolme esimese aasta kestel, nende poolt esitatakse niisuguses järjekorras, et iga aasta üks referaat ette

kantakse⁴³. Et abid oma kohustusi aga korralikult täidaksid, pidas üldkoosolek 1935. a. vajalikuks sisekorra reegleid muuta ja nõuda, et vandeadvokaatide abid on kohustatud konverentside kohta käivates kodukorra määrustes ettenähtud referaate ette kandma ja et vandeadvokaatide abid, kes ilma vabandavate põhjusteta osa ei ole võtnud juriidilistest konverentsidest või ei ole ette kandnud neilt nõutavaid referaate, kustutatakse vandeadvokaatide abide nimekirjast⁴⁴. Nii siis pandi kehtima küllalt karm sanktsioon juriidiliste konverentside kodukorra vastu eksijate suhtes. Samu sihte taotelles, et abidele võimaldada staaži kestel praktilises töös omandada vandeadvokaadi kutseks tarvilisi kogemusi ja vilumust, pöördus nõukogu vandeadvokaatide üldkoosoleku ülesandel 27. jaanuarist 1927 kohtuministri poole sooviavaldusega, et KAS täiendataks selles mõttes, et kohtute esimeestele õigus antaks kaitsejaks määrata rahukogu esimeses astmes ja sõjaringkonnakohtus ka vandeadvokaatide abid, kes vähemalt kaks aastat niisugustena tegevad on olnud, Kohtupalatis aga vandeadvokaadi abid, kes vähemalt kolm aastat tegevad olnud. Samuti õigus anda Vannutatud Advokaatide Nõukogule vaesusõiguse korral panna võõraste asjade ajamist rahukogu I astmes ja Kohtupalatis vandeadvokaatide abidele, kellel on neis kohtutes asjaajamise õigus⁴⁵. See nõukogu soov seadusandlikul teel millegi pärast rahuldamist ei leidnud, küll aga leidis praksises see õigustatud nõue kohaldamist seeläbi, et vandeadvokaadid sageli neile määratud kaitsed andsid üle abidele, kellede arv tol ajal suurt kasvu näitas ning juba 157 ületas.

Peab tähendama, et noorte ettevalmistamise ja kasvatamise tööle otse halvavat mõju avaldas tol ajal advokatuuri ülemäära kiire arvuline kasv, mis kaasa tõi tööpuuduse ja seega ainelise kitsikuse, lubamatu võistluse ning sellega seoses olevad väärnähtused, mis kõik ähvardas advokatuuri maha kiskuda sellelt kõrgelt tasemelt, millel tema seni oli püsinud. Siin ei võinud nõukogu pealtvaataja ossa jääda. Et sellisest pahest üle saada, tuli vastavaid samme astuda. Vandeadvokaatide üldkoosolekul 1927. a. võeti see küsimus

⁴³ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1928. a. Aruanne, lk. 8.

⁴⁴ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1931. a. Aruanne, lk. 9.

⁴⁵ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1927. a. Aruanne, lk. 88 jj.

tõsisele arutamisele, kusjuures nõukogule ülesandeks tehti kohtuministri poole pöörduda, et KAS ettenähtud *numerus clausus*'e kindlaksmääramise kord muudetakse ja painduvaks tehtaks seadusandlikul teel.

Et sellele õigustatud soovile valitsuse poolt vastu ei tulnud, siis tuli eeltähendatud hädaohu vähendamiseks teisi abinõusid leida, mis olid lubatud kodukorra näol ellu viia. Kui seni oli igal vandeadvokaadil õigus piiramatult arvu abilisi võtta, kellest mõni üksik patrooni juures töötas, enamik aga teotses iseseisvalt, ilma patrooni järelevalveta, siis vandeadvokaatide üldkoosolek 23. veebruaril 1928 otsustas ühel häälel piirata vandeadvokaadi abide arvu üksiku patrooni juures kahega, et oleks kindlustatud tegelik järelevalve iga üksiku abilise tegevuse järele. Seepärast otsustas üldkoosolek lubada edaspidi vandeadvokaatidel abid vastu võtta ainult tingimusel, et viimased kolme aasta jooksul faktiliselt töötaksid oma patrooni kontoris tema tegeliku järelevalve all ja ajaksid kohtutes üksnes neid asju, mis patrooni poolt on nendele antud⁴⁶. Järelevalve nende kodukorra nõuete täitmise suhtes pandi nõukogule. Kõik need 23. veebruaril 1928 üldkoosoleku poolt vastuvõetud põhialused asetati pärastpoole vandeadvokaatide üldkoosolekul 19. märtsil 1930 vastuvõetud sisekorra reeglite⁴⁷ § 1-sse ja § 2-sse, ära tähendades, et vande-

⁴⁶ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1928. a. Aruanne, lk. 6 jj.

⁴⁷ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1930. aasta Aruanne, lk. 8 jj. Vandeadvokaatide üldkoosolekul 19. märtsil 1930 vastuvõetud sisekorra reeglid.

§ 1. Vannutatud advokaatide abid asuvad vannutatud advokaatide juures ettevalmistamiseks viieaastase staaži vältusel vannutatud advokaadi kutsele. Et oleks kindlustatud selle ettevalmistuse saamine ja patrooni tegelik järelevalve tema abide tegevuse üle, on abide arv iga patrooni juures piiratud kahega.

§ 2. Staaži esimese kolme aasta kestel peavad vannutatud advokaadi abid faktiliselt töötama oma patroonide kontoreis nende tegelikul järelevalvel ja ajama kohtutes üksnes neid asju, mis patroon neile ajamiseks on andnud. Staaži viimase kahe aasta kestes peavad vannutatud advokaadi abid kohtupraktika alal teotsema patrooni tegelikul järelevalvel. Vannutatud advokaadid ja nende abid on kohustatud viibimata Nõukogule teatama asetleidnud muudatustest nende kui patrooni ja abi ülaltähendatud vahekorras. Vannutatud advokaadi abid, kes loobunud staaži esimese kolme aasta kestel praktilisest töötamisest patrooni kontoris või staaži viimase kahe aasta kestel teotsemisest kohtupraktika alal, kustutatakse Nõukogu poolt vannutatud advokaatide abide nimekirjast.

advokaadi abid, kes loobuvad staaži kolme aasta kestel praktilisest töötamisest patrooni kontoris või staaži viimase kahe aasta kestel teotsemisest kohtupraktika alal, kustutatakse nõukogu poolt vandeadvokaadi abide nimekirjast. Peale selle nõutakse vandeadvokaadi abidelt mainitud sisekorra reeglite järgi, et nad staaži kestel esineksid kaitsejatena üldkohtutes vähemalt 10 kriminaalasjas ja oma referaadid korrapäraselt ette kannaksid (Sisekorra reeglite § 3). Ka olid vandeadvokaadi abid kohustatud pidama korras nende poolt aetavate asjade raamatut ja viimasesse õigel ajal sisse kandma kõik andmed, mis sinna äratähendamisele kuuluvad, ning sellest vajaliku ära kirja nõukogule esitama. Selle mittetäitmisel võis nõukogu neid vandeadvokaadi abide nimekirjast kustutada.

Seni ei olnud nõuet, et vandeadvokaadi abid peale viieaastase staaži möödumist astuksid kohe vastavaid samme selleks, et neid vandeadvokaadiks vastu võetaks. Seetõttu leidis vandeadvokaadi abide hulgas abisid, kes olid isegi üle kümne aasta abina teetsenud. Selle väärnähtuse kõrvaldamiseks loeti mainitud sisereeglite § 5 alusel vajalikuks, et mitte hiljem kui kolme kuu jooksul pärast staaži viienda aasta möödumist on vandeadvokaadi abid kohustatud nõukogule esitama palve vandeadvokaadiks vastuvõtmise üle, lisades selle juurde kõik vajalikud dokumendid. Kes aga mõjuvaid põhjusid ei olnud suutnud staaži viie aasta kestel täita kõiki vandeadvokaadiks vastuvõtmiseks tarvilikke nõudeid, pidid samal ajal esitama palve nõukogule staaži pikendamiseks. Ka nõuti üldreeglina, et vandeadvokaadi abil ei või olla teist asukohta, kui nende patroonidel. Kuid vandeadvokaadi abidel, kes staaži kahe viimase aasta kestel teotsevad kohtupraktika alal patrooni järelevalvel, on lubatud nõukogu sellekohasel loal endale valida asukohta väljaspool patrooni asukohta (Sisekorra reeglid § 8).

Sisekorra reeglite § 9 alusel olid vandeadvokaadid ja nende abid kohustatud igast oma asukoha muutmisest viibimata nõukogule teatama. Selle määruse mittetäitmisel võisid vandeadvokaadid ja nende abid nimekirjast kustutatud saada.

Ka olid vandeadvokaatide ja nende abide maksukohustused nõukogu suhtes lähemalt reguleeritud eeltähendatud sisekorras. Kõik sellised vandeadvokaatide üldkoosoleku ja nõukogu poolt kehtima pandud korraldused olid vajalikud,

et neid puudusi ja lünki täita, mis leidsid Vene KAS-s ning et seeläbi võimaldada advokatuuri siseelu korras hoida ja selle üle vajalikku järelevalvet teostada. Selles suunas advokatuuri elunõuete vajaduste rahuldamiseks tehti 1930. a. sisekorra reeglites veel pärastpoole mõningaid olulisi muudatusi ja täiendusi.

Et vandeadvokaatide ja nende abide suurt juurdekasvu pidurdada (1933. a. oli vandeadvokaate 213, abisid 280), võeti vandeadvokaatide üldkoosolekul 20. aprillil 1933 vastu olulised sisekorra reeglite muudatused ja läiendused⁴⁸. Selleks, et oleks abidel kindlustatud vandeadvokaadi kutsele ettevalmistuse saamine ja patroonil tegelik järelevalve tema abide tegevuse üle, piirati abide arvu kahe asemel iga patrooni juures ühega. Ainult nõukogu erilisel loal võis seda arvu suurendada kaheni (§ 1). Teiseks võis nõukogu üldse „keelduda lubamast vann. advokaadile võtta oma juurde abilist kolme esimese aasta kestel'pääle vann. advokaadiks vastuvõtmise, kui vannutatud advokaadi ajada olevate asjade arv ei võimalda tarvilist ettevalmistuse saamist“ (§ 1a). See kodukorra määrus, nagu pärast selgus, osutus suureks takistavaks teguriks advokatuuri juurdekasvu suurenemisel kui ka abide kutselisel ettevalmistamisel, sest nüüdsest peale ei lubatud abi võtta igal noorel vandeadvokaadil, kel endal veel sageli vajalised kogemused ja vilumus kutse alal puudusid ja alles iseseisvalt teotsema asus, kellel seega ka küllaldast võimalust polnud abile tarvilikul määral tööd anda ja teda kutseliselt ette valmistada.

Need põhinõuded jäid püsima ka vandeadvokaatide üldkoosolekul 10. aprillil 1935 vastuvõetud sisekorra reeglite muutmisel, kus veel kord kindlakujuliselt väljendatakse, et „ükski vannutatud advokaat ei või endale võtta rohkem kui ühe abi“ (§ 1)⁴⁹.

Peale vaimsesse ellu puutuvate küsimuste tuli nõukogul, peakoosoleku ülesandel, vandeadvokaatide ja nende abide puhtmajanduslikke küsimusi kodukorraga lahendada. Nii nõuti 1933. aastal vastuvõetud sisekorra reeglite täienduse § 10 põhjal⁵⁰, et iga vandeadvokaat ja tema abi, kui nad

⁴⁸ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1933. a. Aruanne, lk. 10.

⁴⁹ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1935. a. Aruanne, lk. 7 jj.

⁵⁰ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1933. a. Aruanne, lk. 10.

maksuraskustesse olid sattunud, on kohustatud andma nõukogule täpse seletuse oma majanduslikkude raskuste tekkimise põhjustest, sest oli ilmsiks tulnud väärnähtus, et mõned kolleegidest olid kriisiajastul maksujõuetuks jäänud ega suutnud enam oma kohustusi täita. Selline ebasoovitav nähtus mõjus halvavalt advokatuuri heale nimele ning nõukogu pidi siin teatavaid vastuabinõusid tarvitusele võtma. Ka tuli sisekorra reeglite täienduse alusel lahendada seisukoht, mis tekkis vandeadvokaatide ja nende abide surma puhul või raske haiguse korral nende tegevuses, kus neil võimatuks osutus advokaadi kohuseid täita. Selles suhtes andis vandeadvokaatide üldkoosolek 11. aprillil 1934 sisekorra reegleid täiendades (§ 11—13) nõukogule õiguse vajaduse korral neile määrata asjade korraldajaid vandeadvokaatide või nende abide hulgast, ühtlasi ära määrates juhendid, mille järgi asjade korraldajad peavad nendele pandud ülesannete täitmisel toimima⁵¹.

Nõukogu algatusel asutati 1929. aastal vandeadvokaatide ja nende abide abiandmise selts „Advokaatide omaabi“, mille ülesandeks oli oma liikmetele ja nende perekondadele abiandmine õnnetusjuhtumite, haiguste, invaliidsuse, vanaduse ja surma puhul. Seltsi liikmeteks võivad olla vandeadvokaadid ja nende abid.

Üheks suurimaks ja raskeimaks ülesandeks oli nõukogul suurearvulise vandeadvokaatide ja nende abide pere üle järelevalve teostamine kutse-eeetika alal, et kõik ametivennad oma kohuste täitmisel seaduste ja sisekorra reeglite nõuete kohaselt toimiksid, kuid mainitud määruste ja normide vastu eksijad aga korrale kutsutaks ja distsiplinaarkorras karistataks. Vaadates nõukogu istungite protokolle ja iga-aastasi aruandeid näeme, et suurema osa oma tööst on nõukogu pühendanud just vandeadvokaatide ja nende abide distsiplinaarasjade lahendamisele ja otsustamisele, määrates süüdlastele karistusi, vastavalt nende eksimusele, noomitusest kuni seisusest väljaheitmiseni.

Töörohkest arvesse võttes suurendas 3. IV 1935 vandeadvokaatide üldkoosolek nõukogu liikmete arvu 6-lt 8-le. Töökülluse tõttu, mis oli tingitud advokaatide arvu alalisest

⁵¹ E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1934. a. Aruanne, lk. 9.

suurenemisest, tekkis Tartus kui suuremas keskses vajadus organi järele, mis vandeadvokaatide seisust koha peal korraldaks. Vannutatud Advokaatide Nõukogu oma koosolekul 7. nov. 1927 otsustas avada 1. jaanuarist 1928 Tartus Vannutatud Advokaatide Nõukogu osakonna koosseisuga; esimees, abiesimees ja kolm liiget, mille alla kuuluvateks arvati 1. jaanuarist 1928 kõik Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas asuvad vandeadvokaadid ja nende abid, ning nende suhtes nõukogu Tartu osakonnale üle anda järgmised õigused ja kohused ⁵²:

„1) Palvete vastuvõtmine isikuilt, kes soovivad astuda vannutatud advokaadi abiks, ja nende palvete otsustamine, selle kitsendusega, et Nõukogu Tartu osakonna otsused, mille järel vastuvõtmine tagasi lükatakse mittevormilistel põhjustel, kuuluvad Nõukogu kinnitamisele;

2) palvete vastuvõtmine isikuilt, kes soovivad vannutatud advokaadiks astuda, nende kohta kuulutuste avaldamine, soovitatjalt ja muul teel teadete kogumine j. n. e., ning ettepanekute tegemine Nõukogule palvete rahuldamise või mitte-rahuldamise kohta;

3) vannutatud advokaadi abide tegevuse peale antud kaebtuste läbivaatamine ja otsustamine, selle kitsendusega, et Nõukogu Tartu osakonna otsused, mille järele süüdlastele on määratud K. As. S. §§ 368 pp. 3, 4 ja 5 ettenähtud distsiplinaarkaristused, kuuluvad Nõukogu kinnitamisele;

4) järelvalve vannutatud advokaatide ja nende abide tegevuse üle, nagu see K. As. S. § 367 p. 2 ette nähtud,

5) kaebtuste vastuvõtmine vannutatud advokaatide tegevuse peale, nende puhul seletuse nõudmine, tõenduste kogumine ja Nõukogule motiveeritud ettepanekute tegemine;

6) K. As. S. § 367 p. 3 ettenähtud tunnistuste väljaandmine vannutatud advokaadi abidele;

7) K. As. S. § 367 pp. 4, 5, 6 ja 7 ettenähtud õigused ja kohused vannutatud advokaatide ja nende abide suhtes;

8) K. As. S. § 367 p. 8 ettenähtud õigus, vannutatud advokaadi abide suhtes sama kitsendusega, mis eelmises p. 3

⁵² E. V. Vann. Adv. Nõukogu 1927. a. Aruanne, lk. 76 jj.

tähendatud, ja vannutatud advokaatide suhtes neis piirides, nagu see eelmises p. 5 ära tähendatud;

9) vannutatud advokaadi abide konverentside korraldamine ja neist osavõtjatele selle osavõtmise arvestamine.“

Vannutatud advokaatide Nõukogu Tartu osakond töötas suure hoolega tema peale pandud kohuste täitmisel, püüdes siiralt tema kätte usaldatud, ülesandeid teostada nii kutse- lise eetika järelevalve teostamisel ja distsiplinaarasjade otsustamisel kui ka abide kutselisel ettevalmistamisel. Seega osutus Tartu osakonna tegevus suureks abiks Vannutatud Advokaatide Nõukogule kõigi tema eelmainitud ülesannete täitmisel, eriti aga distsiplinaarasjades temale antud kaebuste läbivaatamisel ja otsustamisel. Selline viljakas koostöö nõukogu ja Tartu osakonna vahel kestis üle kümne aasta, kuni endise KAS põhjal teotseva Vannutatud Advokaatide Nõukogu tegevuse lõpuni, mis tingitud oli riikliku sisekorra muutmisest.

Meie riikliku sisekorra põhjaliku muutmise tõttu 1935. a. kahekojalise rahvaesinduse loomise puhul leiti vajalikuks organiseerida üleriiklikud kutsekojad. Need poliitilised voolid ei jätnud mõju avaldamata ka advokatuuri korraldusele.

Vabariigi Valitsuse ja Kohtuministeriumi poolt leiti vajalikuks ka Vannutatud Advokaatide Nõukogu reorganiseerida neil alustel, mis teataval määral sarnanesid teiste tol ajal ellukutsutud kutsekojadega. Kõige selle juures oli advokatuuri-seaduse kava koostamisel peamiselt arvestatud seni meie juures kehtivas KAS-s äratähendatud advokatuuri kohta käivaid norme ja samuti ka eelmainitud vandeadvokaatide sisekorra reegleid. Ühtlasi oli aga ka silmas peetud osalt neid uusi voole ja põhimõtteid, mis olid omaks võetud Lätis, Leedus, Poolas ja veel teistes uute advokatuuriseaduste koostamisel. Viimaste mõju arvele tuleb kirjutada just kõrvalekaldu- mised vanadest, senikehtinud põhialustest.

1936. aastal andis Kohtuministerium oma töö tulemusena trükitult „Advokatuuri korralduse seadusekava“ välja, saates selle ka Vannutatud Advokaatide Nõukogule läbivaatamiseks ja seisukoha võtmiseks. Sellest seaduskavast nähtub, et advokatuur oli omavalitsusliku organisatsioonina püsima jäetud, kuid peale üldkoosoleku, nõukogu ja revisjonikomis-

joni olid uute advokatuuri organitena ette nähtud distsiplinaarkohus ja katsekomisjon.

Asjamainitud seaduskava § 42, 46—49 ja 65 mõtte kohaselt kitsendati advokatuuri õigusi ja vabadusi suurel määral ning tehti tunduvalt sõltuvaks riigi administratiivvõimu esindavatest kohtuministrist ja riigivanemast. Seega oleks siis piiratud senist advokatuuri omavalitsust selles mõttes, et üldkoosoleku poolt valitud nõukogu, revisjonikomisjoni ja distsiplinaarkohtu liikmed kinnitab ametisse kava § 42, 46, 47 alusel kohtuminister, ja teiseks, et kohtuministri poolt ametisse kinnitatud liikmete hulgast riigivanem määrab nõukogu esimehe (§ 49), kes kava § 60 põhjal esindab advokatuuri, advokatuuri nõukogu ja juhatust, juhib viimaste tööd ja juhatab nende koosolekuid. Distsiplinaarkohus oleks aga koosnenud kava § 63 järgi viiest liikmest ja nimelt kolmest advokatuuri üldkoosoleku poolt valitud esindajast ja kahest Tallinna Ringkonnakohtu üldkoosoleku poolt valitud ringkonnakohtuliikmest. Järelikult taheti sellega tunduval määral Leedu ja Poola advokatuuriseaduste eeskujul ka meie advokatuuri vabale elukutsele riigi administratiivvõimust sõltuva ametkonna värving anda.

Sellistele põhimõttelistele kaugeleulatuvatele muudatustele, mis meil advokatuuri oleks hoopis uuele ja temale vastuvõtmatule seisukohale asetanud, astus vastu Vännutatud Advokaatide Nõukogu ühes Tartu osakonnaga, toetatuna üksmeelselt kogu advokaatide pere poolt, ning väitis oma seletuskirjas kava suhtes kohtuministrile, et neid muudatusi ei või nõukogu pooldada järgmistel kaalutlustel:

„Praegune advokatuuri omavalitsus on loodud 1864. a. kohtuteseadusega ja on püsinud tänini muutmatul kujul, vaatamata mitmesugustele poliitilistele vooludele ja ajaloolistele sündmustele, mis leidnud aset selle ajavahemiku vältel. Nõukogul on teadmata põhjused, mis olnud mõõduandvad kava koostamisel seni säilinud advokatuuri omavalitsuse piiramiseks, kuid nõukogu arvab, et advokatuur kui niisugune ja tema organid — üldkoosolek ja nõukogu — kes on oma parema arusaamise järele ja täieliku asjalikkusega püüdnud korraldada ja arendada advokatuuri kutsealast elu ja selle väärilikkust, pole ära teeninud seda umbusaldust oma võimetele tegutseda ka tulevikus samas puhtomavalitsuslikes kor-

ras. Seepärast nõukogu püsib täie veendumusega seisukohal, et advokatuuri praeguse omavalitsuse säilitamine oleks paremaks kindlustuseks advokatuuri ja tema organite rahuliseks tööks advokatuuri paremuse poole arendamisel ja selle töö väärrikamaks kooskõlastamiseks kohtute ja teiste riigiasutuste tööga.“

Neist kaalutlusist lähtudes pooldas nõukogu, et üldkoosoleku võimupiiri kuuluks advokatuuri nõukogu, esimehe, abiesimehe ja liikmete ning revisjonikomisjoni valimine, kuna kõik distsiplinaarkohtu liikmed oleksid valitavad advokatuuri nõukogu poolt.

Selles nõukogu poolt kohtuministrile esitatud märgukirjas juhiti veel paljudele teistele, rohkem seadustehnilist iseloomu kandvatele asjaoludele ministri tähelepanu.

Hilisematel Advokatuuri seaduse eelnõu arutlemistel Vabariigi Valitsuses, millest ka advokatuuride esindajad osa võtsid, leidsid Vannutatud Advokaatide Nõukogu poolt ette toodud vastuväited Vabariigi Valitsuse poolt tähelepanu ning võeti arvesse, mille tõttu eespoolmainitud, advokatuuri õigusi kitsendavad normid Advokatuuri seadusest välja jäeti.

Uues Advokatuuri seaduses jäeti endised vandeadvokaadi seisuse kui vabakutse põhialused püsima. Uue seaduse elluviimisega 1938. aastal lõpetas Vannutatud Advokaatide Nõukogu endistel alustel ja võimupiirides oma tegevuse, koosseisus: esimees A. Maurer, abiesimees V. Johanson ning liikmed K. Baars, E. Eek, R. Eliaser, K. Grau, N. Kruuse ja A. Peet, samuti ka Vann. Adv. Nõukogu Tartu osakond, koosseisus: esimees F. Karlson, abiesimees J. Ostrat, ning liikmed K. Grau, J. Kriisa ja H. Naaris, sest uues Advokatuuri seaduses ei olnud osakondi ette nähtud, sest need ei mahtunud enam uue Advokatuuriseaduse süsteemi.

Aga ka praegukehtiv Advokatuuri seadus pakub küllalt avaraid võimalusi selleks, et meie advokatuur oma teadmistes ja kutse-eetikas endiselt kõrgel tasemel püsiks ja vanas vabas vaimus areneks ning et vandeadvokaadid ja nende abid, seistes ühiskondlikus teenistuses, varustatuna lõelise ja sügava autundega ning vajalikkude teadmistega oma kutse alal, ka tulevikus oleksid vana rooma juristi Quintilianuse sõnade järgi: *vir bonus, dicendi peritus*.

(Lõpp.)

Välismaa seaduste rakendamine kohtute poolt.

(TKS § 709 ja TKS-i eelnõu § 553.)

V. Kaznelson.

I.

Kohtuseadustikkude koostajate poolt väljatöötatud ja keisri poolt 29. sept. 1862 kinnitatud „Põhimääruste“ art. 1 lausub:

„Kohtuvõim eraldatakse täidesaatvast, administratiivsest ja seadusandlikust võimust.“

Sel puhul kirjutas prof. A. E. Nolde¹: „Täie õigusega seisab see põhimõte (s. t. kohtuvõimu eraldamine administratiivvõimust) esimesel kohal uue kohtukorralduse põhimääruste hulgas. Sellest põhimõttest on määrateldud kõik üksikud sätted ja ta tungib kõigisse kohtukorralduse üksikasjadesse.“

See põhimõte andis ühele kohtuoraatoritest põhjuse kuulutada: „Seaduste tõlgendamise ja rakendamise alal kummardugu administratiivvõim kohtuvõimu ees!“ Tõlgendades ja kohaldades seadust, toimib kohus sõltumatult ja iseseisvalt, otsimata administratiivvõimu toetust või abi.

Seepärast kõlab terava dissonantsina TKS § 709 tekst, milles lausutakse: „Raskuste tekkimisel välisriigi seaduste kohaldamises võib kohus paluda välisministeeriumi astuda ühendusse vastava välisriigi valitsusega arvamuse avaldamiseks tekkinud küsimuses.“

See paragraaf soovitab kohtule seaduse, kuigi välisriigi seaduse kohaldamise küsimuses otsida abi välisriigi administratiivvõimult, välisriigi valitsuselt.

Tekib küsimus: mis on kutsunud välja selle kohtu iseseisvuse rikkumise välisriigi seaduste kohaldamise alal, mis on kutsunud välja selle funktsiooni üleandmise välisriigi valitsusele, välisriigi administratiivvõimule?

¹ Sudebnõje ustavõ 1864. g. Juubeliväljaanne, II k., Petrograd, 1914, lk. 481.

Riigikantselei motiivides Kohtuseadustikkude juurde ei leia me vastust sellele küsimusele.

TKS kuulus kommentaator senaator Issatšenko seletab selle paragraafi tekkimist praktilise vajadusega: „Mis on tagatiseks pooltele,“ küsib Issatšenko, „selle kohta, et kohus on seadust õieti tõlgendanud? Vene seaduste suhtes on neil tagatis, et nad alati võivad pöörduda kõrgema Vene kohtu poole nõudega teha kindlaks seaduse täpne mõte, märkides, et nende arvates on alamad instantsid valesti mõistnud ja tõlgendanud seadust. Välisriigi seaduste suhtes aga ei ole neil seda tagatist, sest nad ei või paluda Valitsevat Senatit määrata kindlaks selle või teise välismaise seaduse tõeline mõte. See ei ole määratud meie kõrgema kassatsioonikohtu ülesandeks... Valitsev Senat ei ole kohustatud ja keeldub kontrollimast välisriikide seaduste tõlgendamise õigsust alamate instantside poolt².“

Kõik see oli kirjutatud nähtavasti enne 1896. a. ja põhines Senati otsusel 1884. a. nr. 14. Kuid hiljemini muutis Senat oma seisukohta selles küsimuses ja tunnustas, et välisriigi seaduste ebaõige tõlgendamine kohtu poolt on üldiselt aluseks paluda otsuse tühistamist kassatsiooni korras, s. t. et järelevalve välisriigi seaduste õige tõlgendamise järele kontuinstantside poolt kuulub Senatile võrdselt järelevalvega Vene seaduste õige tõlgendamise kohta.

Niisiis, pärast Senati otsust 1896. a. nr. 35 langes ära TKS § 709 olemasolu ainuke motiiv, mille esitab Issatšenko, s. o. kassatsioonikontrolli puudumine välismaiste seaduste õige tõlgendamise üle.

Niisugust Senati tagatist välisriigi seaduste tõlgendamise õigsuse kohta tundis juba Vene reformieelne kohus. Juba tol ajal kehtis seadus, mille järgi „raskuste kõrvaldamiseks, mis võivad tekkida kohtuasutistes välisriigi seaduste mittetundmisest, otsustatakse niisugused asjad mitte teisiti kui Senati kinnitusel³.“

TKS § 709 taolist paragraafi ei olnud ka reformieelses Balti kohtukorralduses, ja sellest hoolimata tulid reformieelses Balti kohtud ise, ilma välisriikide valitsuste abita,

² Issatšenko, Kommentarii IV, § 709, lk. 88—89.

³ Vt. VSK X k., II jagu, 1876. a. väljaanne § 671; XVI k. II jagu 1892. a. väljaanne § 65.

hiilgavalt toime välisriigi seadustega, kui oli tarvis neid kohaldada. Piisab, kui selles suhtes osutada reformieelse Riia kohtu otsusele varranti juriidilise iseloomu kohta Prantsuse õiguse järgi⁴.

II.

Sellest hoolimata peame tunnustama, et on vajalik anda kohtule juhtnööri, kuidas talitada välisriigi seaduste kohaldamise vajaduse korral, sest, nagu öieti on märgitud ühes vanas otsuses, „põhimõte *jura novit curia* käib teatavasti ainult selle maa seaduste kohta, kus on ametis kohtunik, kelle poole on pöördutud“⁵.

Seepärast leidub kõigis uuemais tsiviilkohtupidamise koodeksites norme, mis vastavad TKS § 709-le.

Nii lausub Saksa ZPO § 293: „Mõnes teises riigis kehtiv õigus, tavaõigused ja määrused vajavad tõendust ainult seevõrra, kuivõrra nad kohtule tundmatud on. Nende õigusnormide kindlakstegemisel ei ole kohus piiratud poolkondade poolt esitatud tõendustega, vaid on õigustatud ka muid tutvumisallikaid kasutama ja säärase kasutamise otstarbel vajalisi korraldusi tegema“ („Das in einem anderen Staate geltende Recht, die Gewohnheitsrechte und Statuten bedürfen des Beweises nur insofern, als sie dem Gerichte unbekannt sind. Bei Ermittlung dieser Rechtsnormen ist das Gericht auf die von den Parteien beigebrachten Nachweise nicht beschränkt, es ist befugt auch andere Erkenntnisquellen zu benutzen zum Zwecke einer solchen Benutzung das Erforderliche anzuordnen“).

Poola TKS (1933. a.) art. 345 lausub:

„§ 1: Kui osutub vajalikuks välisriigi seaduse kohaldamine, siis hangib kohus kohtuministri arvamuse juhul, kui see seadus kohtule tuttav ei ole või seda protsessi kestel kindlaks pole tehtud“.

Läti TKS (1938. a.) § 814 lausub:

„Juhtumitel, mil Läti seadus lubab välisriigi seaduse kasutamist, peab isik, kes toetub välisriigi seadusele, esitama selle seaduse täpse teksti.

⁴ Zwingmann VIII, nr. 1664.

⁵ Zwingmann, IV, nr. 670, lk. 452.

Juhtumil, kui välismaise seaduse kohaldamises tekib raskusi, võib kohus paluda välisministeeriumi astuda ühendusse vastava välisriigi valitsusega ja paluda avaldada oma arvamusi selles küsimuses.“

Lõppeks, Eesti TKS eelnõu § 553 lausub:

„Kui on raskusi välisriigi seaduste kohaldamisel, siis võib kohus paluda välisministeeriumi pöörduda vastava välisriigi valitsuse poole tekkinud küsimuse kohta arvamuse saamiseks.“

Me näeme, et Läti seadus ja Eesti TKS eelnõu peaaegu sõna-sõnalt kordavad Vene TKS § 709 teksti. Poola seadus teeb § 709-s teatud korrektiivi ja juhatab kohtu mitte välisriigi valitsuse, vaid oma kohtuministri juurde. Kohtuminister on samuti administratiivvõimu esindaja, aga, esiteks, oma, mitte välisriigi administratiivvõimu esindaja, teiseks, kohtuminister on kohtuala esindaja.

Aga me leiame, et ka niisuguse korrektiiviga ei saa nõustuda. Meie oletame, et administratiivvõim peab üldse olema välistatud osavõtust oma või välisriigi seaduste tõlgendamisest kohtuprotsessides. Administratiivvõim hoolitseb ja peab hoolitsema riigi majanduslike ja poliitiliste huvide eest, ega ole mingit tagatist, et need poliitilised ja majanduslikud huvid ei saa ülekaalu administratiivvõimu arvamustes välisriigi seaduste kohaldamise kohta. Edasi, ei ole mingit tagatist selle kohta, et välisriigi valitsuse arvamuses välisriigi seaduse tõlgendamise kohta ei saa ülekaalu selle riigi kodaniku huvid, kui see kodanik on üheks protsessijaks.

Et mitte esineda tühisõnastena, lubame endale toetuda kahele juhtumile ühe Eesti ringkonnakohtu kõige uuemast kohtutegelusest.

Esimene juhtum: N-1 oli vabrik riigis, kust ta emigreerus. Riigivõim nimetas valitsuse komissari N-i vabriku valitsejaks. N-1 oli Eesti deebitor ja ta nõudis nendelt võla tasumist. Valitsuse komissar omalt poolt teatas oma õigustest nende võlgade sissenõudmiseks, sest nad olid tekkinud selle vabriku fabrikaatide müügist, mis tema valitsuse poolt tema juhatuse alla on antud. N. väitis vastu, et tema on alaliselt elanud väljaspool riiki, kus asetses tema vabrik, ja seepärast korraldus komissari määramisest vabrikule ei tohi avaldada

mõju tema kreditoriõigustele. Selle aja sees linn, kus elas N., läks samuti üle riigile, kus asetses ta vabrik.

Kohtuprotsessis tekkis seepärast vaidlus, kus oli N-i välismaine asukoht? Kas seal, kus toimus ta vabrikutegevus, või seal, kus N. alaliselt elas?

Kohus nõudis riigilt, kus N. elutses, selle küsimuse selgitamist TKS § 709 korras. Kohus asetas küsimuse abstraktselt, märkimata protsessijate nimesid või protsessi asjaolusid, milles küsimus tekkis.

Välisriigi välisministeerium vastas sellele küsimusele selles mõttes, et N-i asukohaks tuleb tunnistada linn, milles ta elas, mitte aga linn, kus toimus ta vabrikutegevus.

Mõne aja pärast välisriigi valitsuse komissäri volinik esitas teise vastuse samale küsimusele, mis nüüd ei olnud asetatud mitte enam kohtu poolt, vaid komissäri enda poolt, mitte välisministeeriumi, vaid sama välisriigi kohtuministeeriumi vastuse. Selles teises vastuses kohtuministeerium selgitab, et N-i asukohaks tuleb tunnistada linn, milles toimus ta vabrikutegevus, s. t. kohtuministeeriumi vastus oli diametraalselt vastupidine sellele, mille andis sama riigi välisministeerium.

Vasturääkivus mõlema vastuse vahel on meie arvates seletatav sellega, et esimene vastus anti abstraktselt küsimusele, milles polnud märgitud konkreetseid asjaolusid, teine vastus järgnes protsessija, s. o. valitsuse komissäri järelepärimise peale...

Teine juhtum: Eesti ringkonnakohus küsis järele TKS § 709 korras naaberriigi välisministeeriumilt, missugune kohtulik tõendusjõud on kaubanduslikul arbitraažil, mis on tehtud tolles riigis, laeva veolepingus sisalduva erilise klauseli alusel. Küsimus oli asetatud abstraktsel kujul ja naaberriigi välisministeerium vastas, et niisugune arbitraaž võib olla kohtus üheks tõendiks, mille jõudu ja tähendust hindab kohus oma vaba, kohtuliku suva järgi.

See seisukoht oli ebasoodus hageja huvidele. Mõne päeva pärast esitas hageja sama välisministeeriumi teise arvamuse, milles oli öeldud, et hageja poolt esitatud täiendavate küsimuste tõttu välisministeerium selgitab, et veolepingu alusel

tehtud arbitraaž on kohtule kohustav ega allu kontrollimisele ega, järelikult, kohtu vabale hinnangule...

See vasturääkivus ühe ja sama ministeeriumi kahe arvamuse vahel sundis Eesti ringkonnakohut tegema uue järelepärimise: millega on see vasturääkivus seletatav?

III.

Esitatud juhtumid tõendavad kõige paremini, et seaduse, kuigi välisriigi seaduse tõlgendamise ja kohaldamise küsimustes ei pea kohus mingil juhul otsima abi administratiivvõimult üldse ja välisriigi administratiivvõimult eriti.

Kohtul tuleb otsustada asju mitte ainult välisriigi seaduste alusel, mis talle tundmatud on, vaid ka kohalikkude tabade alusel, mis talle samuti tundmatud võivad olla (TKS § 10¹, 10²). Nii sel kui teisel juhtumil on reegel *jura novit curia* kohaldamatu. Ja kui tava olemasolu, ta kohaldamise ja tõlgendamise kindlaksmääramise küsimus on jäetud kohtu vabale suvale, siis ei ole alust sundida kohtule peale erilist viisi välisriigi seaduste tõlgendamiseks ja kohaldamiseks, s. o. pöördumist välisriigi valitsuse poole.

Sel puhul loeme kasulikuks tsiteerida järgmist kohta otsusest nr. 101 Seufferti Arhiivi 18. köitest:

„... Savigny (a. a. O. lk. 190 ja 191) mainib aga juba, et tavaõigus olevat selle poolest täiesti sarnane välisriigi seadustega, milledest võivat oleneda mõne protsessi otsustamine. Ja tõepoolest on põhjused, mis tavaõiguse puhul peavad viima mainitud menetluseni, välisriigi seaduste puhul oluliselt samad. Välisriigi seadusi nimelt, kui need mõnes kodumaa kohtunikule otsustada antud õigusvahekorras tulevad rakendusele, ei arvestata oluliselt mitte välisriigi õigusena, vaid kodumaist õigusvahekorda valitseva õigusjuhisena; nad põhjendavad või mõjustavad osa kodumaise kohtuniku õiguskonnast, kuuluvad niisiis õigusjuhiste hulka, mida kohtunik üldise teoreetilise nõudmise järgi tundma peaks, millede tundmist aga meie praegustes oludes (vrd. Savigny, lk. 189) temalt tegelikult siiski nõuda ei saa. Sisuliselt on siis küsimuses olevas suhtes partikulaarne tavaõigus ja välisriigi õigus võrdsed; vahe on ainult kvantitatiivne... Ka OAG on

juba varemini tunnustanud (M. 286 aastast 1856): et kohtunikul välisriigi seaduse tõenduse suhtes sama vaba seisukoht on, mis partikulaarse tavaõiguse tõenduse suhtes.“

IV.

Soovitades kohtule otsida abi välisriigi valitsuselt rakuste tekkimise korral välisriigi seaduste kohaldamisel, jätsid TKS § 709 redaktorid tähele panemata veel järgmise asjaolu: ei saa kujutella, et küsimuse otsustamiseks, mille esitab, ütleme, Tallinna või Rakvere Ringkonnakohus TKS § 709 korras eraasjas, määrataks Saksa, Prantsuse või Suurbritannia valitsuse eriline koosolek. Niisuguste küsimuste protseduur on harilikult puhtkantseiline, bürokraatlik: ringkonnakohus saadab küsimuse oma välisministeeriumile. Viimane saadab kirjavahetuse edasi oma saatkonnale vastavas riigis. Saatkond läkitab kirjavahetuse selle riigi välisministeeriumile, mille juurde ta on akrediteeritud. Välisministeerium annab kirjavahetuse edasi oma juriidilise ala juhatajale. Ja see ametnik ongi harilikult ringkonnakohtu poolt esitatud küsimuse peale antava vastuse autoriks. Suurtes ja vanades riikides on niisuguseks ametnikuks harilikult enam või vähem vilunud jurist, väikestes ja noortes riikides aga täidavad niisuguste ametnikkude kohuseid tihti noored vähevilunud juristid.

Nii või teisiti, aga vastus küsimusele koostatakse ühe isiku poolt. Sellele vastusele kirjutab alla departemangu direktor, kes ei tarvitse tingimata jurist olla, ja „verbaalse noodid“ näol lõpetab see vastus ringi, tehes vastupidises suunas läbi kõik ennekäidud etapid. Ja niisugune verbaalne noot, see üheainsa isiku, enam-vähem vilunud või vilumata ametniku kompositsioon saabki küsimuse lahenduseks, mis on kohustav ringkonnakohtu, Kohtukoja ja isegi Riigikohtu kohtunikkude kolleegiumile. Need „verbaalsed noodid“, nagu näitab kogemus kahel esitatud juhtumil, on väga lühikesed, kategoorilised: need on lühikesed resolutsioonid, mitte aga motiveeritud otsused, ja kohtul puudub säärastel juhtumitel igasugune võimalus niisuguste „verbaalsete nootide“ sisemise veenvuse kontrollimiseks.

Meie ei räägigi sellest, et niisuguseid verbaalseid noote tagasi lükata, nendega mitte nõustuda on sobimatu, ebadiplomaatiline. Aga ometi tuleb Senati otsuse nr. 35 1896. a. mõtte järgi välja, et vaatamata järelepärimisele välisriigi valitsuselt, vaatamata verbaalsele noodile, võib välisriigi seadust siiski valesti tõlgendada, ja niisugusel korral kuulub kohtuotsus, kuigi ta põhineb verbaalsel noodil, siiski tühistamisele.

V.

Kõik esitatu viib järeldusele, et § 709 mitte ainult rikub abstraktset põhimõtet, et administratiivvõim ei pea segama end seaduste kohtuliku interpretatsiooni asjasse, vaid see paragraaf võib tegeluses avaldada kahjulikku mõju õigusemõistmisele.

Välisriigi seaduste kohtuliku tõlgendamise ja kohaldamise küsimus on meie arvates kõige otstarbekohasemalt lahendatud Saksa ZPO ülalesitatud § 253-ga.

Saksa seadus jätab kohtunikudele selles küsimuses täieliku tegevusvabaduse. Kohtunikud võivad põhjendada otsust nii poolte seletustel välisriigi seaduste kohaldamise puhul kui ka võivad „kasutada ka muid tutvumisallikaid“.

See seadus ei loe välisriigi valitsust ainukeseks „tutvumisallikaks“ selles küsimuses, nagu teeb § 709, ega maini pöördumist administratiivvõimu poole üldse ja välisriigi administratiivvõimu poole eriti.

VI.

Lõppeks loeme kasulikuks peatuda veel ühel küsimusel, mis järgneb TKS § 709 kohaldamisest.

Selles paragraafis on öeldud: „...kohus võib paluda välisministeeriumi jne.“

„Kohus võib“, aga ei ole öeldud, et „kohus peab, või kohus on kohustatud“. On täiesti selge, et see on kohtu fakultatiivne õigus ja et poolkonnad või üks poolkondadest ei või sundida kohut kasutama seda oma õigust. Senaator Issatšenko on selles küsimuses teine arvamus ja ta kirjutab sel puhul⁶:

⁶ Issatšenko, Kommentarii, IV, § 709.

„Kui poolkonnad nõuavad, et üks või teine välisriigi seadus selgitataks korras, mis on ette nähtud § 709, on kohus kohustatud rahuldama selle nõudmise otsuse tühistamise ähvardusel selle nõudmise mittetäitmise korral. Niisugune järeldus ei ole sugugi vastuolus Senati poolt väljendatud seisukohaga, et kui kohtul ei teki raskusi, ei ole ta kohustatud kohaldama § 709 reeglit, sest see seisukoht käib muidugi nende juhtumite kohta, mil selle küsimuse lahendamine, kas esineb kohtul raskusi või mitte, on jäetud tema suva hoolde, s. o. kui poolkonnad ei palu kohut kohaldada § 709 reeglit.“

Nende senaator Issatšenko seletustega ei saa nõustuda. Ülemal me juba märkisime, et § 709 tõlgendamine senaator Issatšenko poolt lähtus eeldusest, et küsimus välisriigi seaduste õigest või ebaõigest kohaldamisest kohtu poolt ei kuulu kontrollimisele kassatsiooni korras.

Me märkisime ka, et see eeldus langes ära pärast 1896. a. otsuse nr. 35 üllitamist, ja, järelikult langes ära ka senaator Issatšenko poolt ülesseatud tees, et poolkonna või poolkondade nõudmised TKS § 709 kohaldamise kohta on kohtule kohustuslikud.

Aga sõltumatult sellest leiame meie, et poolkondade niisugune nõue ei pea olema kohustav kohtule ka teistel kaalutlustel: kujutleme, et välisriigi seadus, mille alusel tuleb otsustada asi, on täiesti selge ega tekita kohtul mingisuguseid kahtlusi. Hoolimata sellest, üks protsessijatest poolkondadest, tihti asja venitamiseks, nõuab § 709 kohaldamist, ja kohus loeb seda nõuet enda jaoks kohustuslikuks. Välisministeerium saab kohtu küsimuse, imestub ja ainult kehitab õlgu: seadus on ju selge, kas tõesti kohus ei mõista niisugust elementaarset seadust!

See alandab kohtu prestiiži ja tekitab kohtupidamisele kahjulikku viivitust.

VII.

Meie lõplikud järeldused kõigest ülalesitatust on järgmised:

1) *De lege ferenda*: TKS § 709 ja TKS eelnõu § 553 tuleb põhjalikult muuta.

2) Neist paragraafidest tuleb täiesti välja jätta märkus, et kohus peab keerulistel juhtumitel pöörduma oma riigi või välisriigi administratiivvõimu poole välisriigi seaduste tõlgendamise pärast.

3) Saksa ZPO eeskujul tuleb jätta kohtule õigus endal oma suva järgi otsida viisi välisriigi seaduste tõlgendamiseks ja kohaldamiseks.

4) *De lege lata*: Välisriigi valitsuse poolt TKS § 709 korras antud arvamus on kohustuslik kohtule ainult sel määral, kuivõrra ta on veenev ja kuivõrra teda ei väära protsessis leiduvad materjalid, mis käivad sama küsimuse kohta. Tal on jõud *auctoritate rationis*, mitte *ratione auctoritatis*.

5) TKS § 709 kohaldamine ei ole kohtule kohustuslik ja oleneb kohtu suvast isegi sel juhtumil, kui poolkonnad või üks poolkondadest nõuab selle paragraafi kohaldamist.

Märkmeid Autoriõiguse kaitse seaduse projekti kohta.

P. Ambur.

1. Eelmärkmeid.

Meil kehtib praegu veel autoriõiguse kaitse alal Vene 1911. aasta seadus, mis on selle poolest harulduseks, et seda pole Eesti Vabariigi ajal üldse muudetud. Üslikud autorite koondised on mainitud seaduse muutmiseks küll samme astunud ja ettepanekuid teinud, kuid need on jäänud tagajärjeta ning küsimused on lahendatud teisiti. Näiteks Autorikaitse Ühing on esitanud haridusministrile märgukirja, milles nõuti kehtivas autorikaitse seaduses nende punktide muutmist, mis riivasid heli- ja näitekunsti teoste autorite tööde ettekandmist. Seaduse muutmise sihiks oli see, et laval ettekantavate tööde autorid saaksid oma ettekantud teoste eest kergemini kätte nendele kuuluva honorari, sest maalavadel mängitavatelt näidenditelt oli autoritel väga raske kätte saada nendele kuuluvat tasu. Pidusid korraldavad ja näitemänge ettekandvad seltsid leidsid autorihonorari maksmisest kõrvalehoidumiseks väga mitmesuguseid ettekäandeid.

15. novembril 1935 toleleagne haridus- ja sotsiaalminister avaldas „Eesti autorite algupäraste näidendite nimestiku, mil-

lede ettekandmise puhul maanäitelavadel ja väikelavadel autorihonorar tasutakse Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi poolt Eesti Haridusliidu või Autorikaitse Ühingu kaudu¹. Seda nimestikku on järjekindlalt täiendatud uute ilmunud näidenditega. Seega oli näitekirjanikkude soov lahendatud ilma autoriõiguse kaitse seaduse muutmiseta palju soodsamalt kui seda oleks saanud teha seaduse muutmisega.

See asjaolu ei kõrvalda aga veel vajadust uue olude- ja asjakohase autoriõiguse kaitse seaduse järele. Elu ja tehnika on peale praegukehtiva seaduse koostamist palju arenenud. Autoriõiguse kaitse alalt märkigem ainult filmi ja raadio massilist levikut viimasel ajal, mis ala on praegukehtivas autoriõiguse seaduses täiesti korraldamata. Samuti on kehtiv autoriõiguse seadus koostatud endise suure laia Venemaa jaoks, kus olud olid sootuks erinevad meie omadest. Iga maa seadused peavad aga arvestama oma kohalikke olusid ja nende erinevusi. Eriti suur ning tunduv vahe on autoriõigussikkude küsimuste lahendamisel meil ja endisel Venemaal. Kui Venemaa turg jõudis ülal pidada autori oma loomingust saadava honorariga, siis on meie kirjandus- ja kunstitoodete turg võrratult väiksem ega suuda elatada elukutselisi kirjanikke ning kunstnikke, nagu seda vaimsed loovisikud ise lugematuid kordi on avalikult kinnitanud. Nad on teinud selgeks, et väikeriik peab paratamatult vaimset loomingut soodustama loojatele elamisvõimalusi kindlustades. Näiteks Eesti Kirjanikkude Liidu juhatus kinnitab 30. XII 1932 „Päevalehes“ nr. 355 „Mass-inimesele“ vastates: „Ta teab aga, et ka kõige produktiivsem kirjanik Eestis ei saa end elatada ainult oma teoste honorarist, nagu seda ei saa meil ükski teine vaimse kultuuri looja, olgu ta teadlane või kunstnik, ja et paratamatu ning loomulik on tema toetamine olgu tööstipendiumide, preemiade, auhindade kaudu või mõnel muul kujul. Lisaks sellele suur osa kirjanike parimast toodangust läheb koolilugemike kaudu täiesti tasuta üldiseks kasutamiseks ja ka suur osa draamakirjanike honorare, eriti maalavadel, jääb üldse saamata.“

Arusaamisele, et vaimset loomingut tuleb riiklikult toetada, on jõudnud ka Eesti Vabariigi Valitsus ja meie seadusandlus, võttes vastu ja pannes kehtima Eesti kultuurkapitali

¹ Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi Teataja 1935, 15, lk. 175—178.

seaduse juba 1925. aastal². Selle seaduse ülesandeks on kõigiti toetada meie vaimset loomingut ja soodustada vaimse loomingu ning kehakultuuri arendamist. Selle seaduse alusel saavad paljud vaimsed loovisikud kindlad perioodilised kuu-toetused, mis sisuliselt ei erine tavalisest riigiteenijate palgast³. Need ja veel mitmed teised asjaolud loovad meil autoriõiguse kaitse suhtes sootuks teised ja uued olukorrad, mis erinevad endise Vene ja ka kõigi teiste riikide omadest. Kahtlemata peaks kõike seda arvestama ka uus Eesti autoriõiguse kaitse seadus, kui see tahab vastata kohalikkudele olukordadele. Seega on meie oludele vastava autoriõiguse kaitse seaduse normistiku koostamine väga raske ja vastutusrikas ülesanne, sest sisuliselt tuleb luua palju uut. Meil on kirjanikkude ja kunstnikkude looming eelmainitud toetuspalga tõttu palju rohkem rahva ühisvara kui üheski teises riigis. Mil määral ja kuidas seda aga arvestada autoriõiguse kaitse seaduses, on väga keeruline ja ühtlasi ka delikaatne küsimus.

Uue Autoriõiguse kaitse seaduse eelnõu aluseks on võetud saksa teoreetikute poolt enne rahvussotsialistide võimuletulekut väljatöötatud autoriõiguse kaitse seaduse projekt. Võiks öelda, et meie Autoriõiguse kaitse seaduse eelnõu on mainitud saksa projekti veidi muudetud tõlge, milles pole üldse arvestatud meie erinevaid olukordi. Vaadeldav eelnõu on teoreetilise vaimutöö tulemus, mis tahab olla põhjalik ja tungida üksikasjusse, seejuures on aga küllalt üldsõnaline, ebamäärane ja laialipaisatud ning tegelikus elus raskesti kohaldatav. Kui võrrelda projekti süsteemi kehtiva seaduse süsteemiga, siis on esimene palju keerulisem. Kehtiv seadus annab kaitset kirjanduslikkudele, muusikalistele, kujutava kunsti ja fotograafilistele teostele, pandi kehtima 20. III 1911 ja paigutati 1914. aastal VSK X kõitesse I jakku § 695 juurde alajaotusega 1—75. Seadus ise jaguneb 7 peatükki. Esimene peatükk käsitleb üldeskirju (§ 1—26); teine käsitleb autoriõigust kirjanduslikkudele teostele (§ 27—41); kolmas käsitleb autori-

² RT 1925, 27/28. Muudatusi RT 1925, 109/110; 1928, 104; 1929, 30; 1935, 7; 1938, 15 ja 39.

³ Vt. nende ridade kirjutaja artiklid „Ettepanekuid Kultuurkapitali seaduse muutmiseks“ — „Päevaleht“ 18. III 1933, nr. 176, ja „Veel Kultuurkapitali seaduse muutmise vajadusest“ — „Päevaleht“ 2. V 1933, nr. 118. ja 3. V 1933, nr. 119.

õigust muusikalistele teostele (§ 42—46); neljas peatükk käsitleb dramaatiliste, muusikaliste ja muusikalis-dramaatiliste teoste avalikku ettekandmist (§ 47—50); viies peatükk käsitleb autoriõigust kujutava kunsti teostele (§ 51—58); kuues peatükk käsitleb autoriõigust päevapildistustele (§ 59—64) ja seitsmes ning viimane peatükk käsitleb kirjastuslepinguid (§ 65—75). Projekt koosneb aga 93 §-st, mis jagunevad 8 peatükki. Enamik §-e sisaldab veel rohkesti alljaotusi, mõni koguni kuni 10. Autoriõiguste kaitse seaduse projekt on jagatud järgmiselt:

I peatükk. Üldmäärused (§ 1—11). Kaitstavad teosed (§ 1), Kirjanduse- ja kunstiteosed (§ 2), Fotograafilised teosed (§ 3), Ümbertõtlused (§ 4), Koguteosed (§ 5), Vabad teosed (§ 6), Autor (§ 7), Kaasautorid (§ 8), Autori nime tähen-damine (§ 9), Autoriõiguste kuulumine väljaandjale või kirjastajale (§ 10), Üllitamine — ilmumine (§ 11).

II peatükk. Autoriõiguse sisu (§ 12—18). Autoriõiguse osised (§ 12), Teose kasustusõigused (§ 13), Paljundamisõigus (§ 14), Levitamisoõigus (§ 15), Levitamisoõigus tehniliste abinõudega (§ 16), Ettekande-, etenduse- ja näitusõigus (§ 17), Autoriosak (§ 18).

III peatükk. Määrused õigusliiklemise kohta autoriõigustes (§ 19—30). Autoriõiguse siirmine (§ 19), Teose kasustusõiguse siirmine (§ 20), Kinematograafilise teose kasustusõigus (§ 21), Muundamiskeeld (§ 22), Teose omandiõigus ja autoriõigus (§ 23), Teose omaniku kohustused (§ 24), Korraldused tulevaste teoste suhtes (§ 25), Teose kasustusõiguse ulatus (§ 26), Koguteose väljaandmine (§ 27), Kaastöö (§ 28), Taganemisõigus (§ 29), Sundsooritus (§ 30).

IV peatükk. Teose kasustusõiguse kitsendused (§ 31—54). 1. Teose vaba kasustamine. — Paljundused oma tarbeks (§ 31), Kirjandusteoste vaba kasustamine (§ 32—38), Helikunstiteose vaba kasustamine (§ 39—41), Kujutavkunsti-teose vaba kasustamine (§ 42—43), Fotograafiliste teoste vaba kasustamine (§ 44), Erilised vabakasustamised äriettevõttes (§ 45), Vabakasustamine raadiovastuvõtte seadistel (§ 46). 2. Sund- ja seaduslikud load. — Sundluba kirjandusteose kasustamiseks (§ 47), Sundluba heliteose kasustamiseks (§ 48), Sundluba kirjanduse, kunsti ja fotograafilise teose avalikuks ettekandmiseks, etendamiseks ja näitamiseks (§ 49),

Sundluba heliseadeldiste valmistamiseks (§ 50), Sund- ja seaduslikud load heliseadeldiste kasutamiseks (§ 51), Sundluba kinematograafilise saaduse kasutamiseks (§ 52). 3. Üldised määrused vabakasutamise, sund- ja seaduslike lubade kohta. — Määrused pilt- ja heliseadeldiste ning raadio-levi kasutamise kohta (§ 53), Muundamiskeeld. Allika tähen-damine (§ 54).

V peatükk. Autoriõiguse aegumine (§ 55—59). Teosed, millistel märgitud autori õige nimi (§ 55), Teosed autori õige nimeta. Sissekande register (§ 56), Fotograafilised ja kinematograafilised teosed (§ 57), Vihkteosed (§ 58), Kaitsetähtaja arvutamine (§ 59).

VI peatükk. Kunstilise ettekande ja etenduse kaitse. Õigus kirjadele ja oma pildile; tiitli-kaitse (§ 60—66). 1. Kunstilise ettekande ja etenduse kaitse. Ainuõigus kunstilise ettekande ja etenduse pilt- ja heliseadeldistele ülekandmiseks (§ 60), Kaitse raadioteel levitamisel (§ 61), Kaitse valjuhääldaja tarvitamisel (§ 62). 2. Õigus kirja-dele ja oma pildile. Kirjade kaitse (§ 63), Õigus oma pildile (§ 64), Omaksed (§ 65). 3. Tiitlikaitse (§ 66).

VII peatüki. Õiguste rikkumised (§ 67—88). 1. Autoriõiguste kaitse tsiviilõiguslikud eeskirjad. — Üldmäärused (§ 67), Loobumise, väärolukorra kõrvaldamise- ja kahju-tasunõue (§ 68), Hävitamine, kasustuskõlbmatuks tegemine ja teised vahendid (§ 69), Otsuse avaldamine (§ 70), Kahju-tasunõue (§ 71—72), Ettevõtte omaniku vastutus (§ 73), Aegu-mine (§ 74), Protsessuaaleeskirjad (§ 75), Nõude kindlus-tamine (§ 76), Otsuste täitmine (§ 77). 2. Autoriõiguste kaitse kriminaalõiguslikud eeskirjad. — Üldmäärused (§ 78—79), Eritoimetus (§ 80), Otsuse avaldamine (§ 81). 3. Avaliku ette-kande õiguse rikkumise järelvalve (§ 82). 4. Lepitustoime-tus. — Autoriõiguste kaitse vahendus-asutis (§ 83), Asutise ülesanded (§ 84—88).

VIII peatükk. Seaduse ulatus (§ 89—93). Eesti kodanikkude teosed (§ 89), Sisemaal ilmunud teosed (§ 90), Välismaalaste välismaal ilmunud teosed (§ 91), Välismaa-laste õigused autoriosakule (§ 92), Välisriigi kodanikkude kunstilise ettekande või etenduse kaitse (§ 93).

Tehkem alamal mõningaid märkusi mainitud seaduspro-jekti ebakohtadele.

2. Autoriõiguse kaitse objektidest.

Seaduse alguses määratakse ära kaitstavad teosed. § 1 määratleb: „Autoriõigused kirjanduse-, kunsti- ja fotograafilistele teostele on kaitsetavad käesoleva seaduse ulatuses. Kaitse alla kuulub teos tervikuna, kui ka teose osad.“ Neid üldmõisteid hakkavad järgnevad §-d detailiseerima. § 2 defineerib kohe alguses: „Kirjanduse- ja kunstiteosteks, kui võrd neis väljendub autori vaimne looming, loetakse käesoleva seaduse mõttes kõiki tooteid kirjanduse, teaduse ja kunsti alal, ükskõik milline on nende väljendusviis või kuju, nagu: ...“ Järgneb üksikasjaline näidete loend, mis pole aga kõigi kunstialade kohta ühtlaselt purgiv ega kaugeltki küllaldane. Kunstiteoste all on siin mõeldud dramaatilisi töid, helikunsti ja kujutava kunsti tooteid. Kaitstavate kirjandusteoste all on mainitud „raamatud, brošüürid ja muud kirjatööd, loengud, kõned, jutlused ja muud samalaadilised teosed“.

Siit ei järgne, et autoriõiguslikult oleks kaitstud ka käsikiri, sest „muud kirjatööd“ all tuleb antud järjestuses mõista igasuguseid paljundusi. Kui mainitud termin hõlmab aga igasuguseid käsikirju, nagu romaanide, novellide, teaduslike teoste jne. omi, milleks siis on vaja eripeatüki osana § 63 eraldi sisse tuua kirjade kaitset? Kirjad, millede alla on loetud ka päevikud ja teised „usalduslikud ülestähendused“, kuuluvad tähendatud sätte alusel autoriõiguse alla seevõrra, kui võrra need pakuvad loominguliselt või teaduslikult huvitavat, muus ulatuses on need kaitstud teiste seadustega. Ulatuses, milles autoriõigus võib kirjadele kaitset pakkuda, peaks mahtuma täielikult kirjandusliku teose mõiste alla.

Mainimata on jäänud siin igasugused mitteametlikud plangid ja tabelid, mis peaksid samuti kaitstud olema.

Loenguile, kõnedele ja jutlustele antud kaitse laseb praeguses redaktsioonis välja lugeda, nagu kehtiks see ilmunud teoste, mitte aga ükskõik mil viisil esitatud ettekande kohta.

Helikunstiteoste kohta puudub lähem üldjooneline piiritus, mida loetakse helikunsti teoseks, samuti ei selgita seda ka lähem näitlik loend. Kujutava kunsti teoste näitlikus loendis puudub graafika. Kunstkäsitööd on mainitud ainult ühesõnaliselt, nimetamata ainustki alaliiki.

§ 3 peab piiritlema fotograafiliste teoste mõistet, kuid sõnab ainult: „Fotograafilisteks teosteks loetakse ka sellised piltteosed, mis saavutatud fotografeerimisele sarnaneva valmistamistoimingu läbi.“ Millised teosed loetakse aga fotograafilisteks, seda pole öeldud. See ebamäärane ja mitte midagi ütlev paragraaf on ühtlasi ka selle seadusprojekti lühim.

Ebamääraseks jääb ka teoste töötluste ja kompilatsioonide küsimus. § 4 ütleb: „Tõlked ja muud teoste ümbertöötlused, kuivõrd neis väljendub ümbertöötleja omapärane vaimne looming, on kaitsetavad samuti kui algupärandid, ilma et see kitsendaks algupärandi autoriõiguseid.“ Siit selgub, et ainult tõlked on kaitstud töötlustena. Muude töötluste kohta pole toodud ühtegi näidet. Töötleja omapärase vaimse loominguga olemasolu kindlakstegemine on aga väga raske ülesanne. Kui näiteks § 2 oli helikunstiteoste kohta öeldud väga vähe, töötluste all pole neist aga sõnagi lausunud, siis jääb selgusetuks näiteks aranžemendi, adaptatsiooni, popurrii, paroodia, transkriptsiooni jne. autoriõigusliku kaitse küsimus. Omapärase vaimse loominguga kraadi selgekstegemine nende puhul on sageli väga raske. Iga töötlus riivab suuremal või väiksemal määral algupärandi autori õigusi. Nii pole § 4 esimese lõike lõpu järgi üldse võimalik teha töötlusti, sest need riivavad ja kitsendavad kõiki algupärandi autori õigusi, või kui neid tehakse, siis ei oma need autoriõiguslikku kaitset. Näiteks uue kokaraamatu koostamine kitsendab iga endise kokaraamatu koostaja õigusi, sest uue konkurendi juurdetulekuga väheneb eelmiste levik. Igas kokaraamatus on aga vähe uut, enamik on vana kordamine.

Kui on tahetud leppida ainult ülddefinitsiooniga, siis oleks jätkunud sellest, kui juba § 2 lõpus oleks toodud ainult § 4 keskmine osa: „Teoste ümbertöötlused, kuivõrd neis väljendub ümbertöötleja omapärane vaimne looming, on kaitsetavad samuti kui algupärandid.“

§ 5 öeldakse: „Kirjanduse-, kunsti- või fotograafilistest teostest koosnevad koguteosed, kuivõrd neis üksikteoste korraldamine ja valimik väljendab omapärast vaimset loomingut, on kaitsetavad nagu kirjandusteosed, ilma et see kahjustaks koguteosesse võetud üksikutesse teostesse puutuvaid autoriõigusi.“ Siin paistab, nagu võiks koguteoseid koostada või oleksid kaitstavad ainult need koguteosed, mis koosnevad

ainult kirjandusteostest, ainult helikunsteostest, ainult kujutava kunsti tooteist või ainuüksi fotodest. Ometi koosneb enamik meie koguteostest aga kõigist eelmainitud üksikteostest läbisegi. Jääb ka selgusetuks, kuidas saab fotodest koosnevat koguteost kaitseda samuti kui kirjandusteost, kuna teoste kasutusõiguste kitsenduste all on fotograafiliste teoste vaba kasutamine (§ 44) sootuks erinev kirjandusteoste vabast kasutamisest § 32—38. Täiesti üleliigne on ka lause viimane osa. Sel pole mingit muud ülesannet kui kõige eelmise likvideerimine.

Praegusel juhtumil on täiesti üleliigne § 6, mis kõneleb vabadest teostest, kuna sama küsimust arutatakse palju põhjalikumalt IV peatüki alajaotuses „Teose vaba kasutamine“ § 31—46, kus käsitlust leiavad iga ala teoste vaba kasutamine eraldi. Kui seadusprojekti § 1 ja § 2, milles defineeriti lähemalt kaitstavaid objekte, olid väga napisõnalised ja üldlauselised, siis ollakse § 31—46 liigagi üksikasjadesse tungiv. Seega on kaotatud seaduses ühtlus ja satunud sageli ka vasturääkivustesse.

Näiteks § 31 2. lõige kõneleb sellest, et oma tarbeks tehtavaid lubatud paljundusi võib lasta teha ka kolmandail isikul. See eeskiri on aga kehtiv ainult kujutava kunsti või fotograafiliste teoste tasuta valmistamisel. Kirjanduslikkude, teaduslikkude ja helikunsti-teoste suhtes on aga see reegel kehtiv ainult siis, kui paljunduste valmistamine ei toimu kasusaamise eesmärgiga. Sellest oleks otsene järeldus, et kujutava kunsti ja fotograafilisi teoseid võib oma tarbeks lasta valmistada kolmandail isikul kasusaamise eesmärgiga. See asjaolu on aga vastuolus mõistega „oma tarbeks“, mis eeldab, et valmistatud esemed ei lähe müügile. Kasusaamiseks ei tule lugeda siin ometi ei ühel ega teisel juhtumil tegemata jäänud kulu.

Kirjandusteoste vaba kasutamist käsitlev esimene § 32 ütleb: „Lubatud on: 1) avaliku sündmuse osisena esineva ettekande ja kõne paljundamine ajalehtedes ja ajakirjades; 2) avaliku seiga puhul peetud kõne ja ettekande paljundamine.“ Siin jääb selgusetuks, millist kõnet lugeda „avaliku sündmuse osiseks“ ja millist ettekannet peetuks „avaliku seiga“ puhul. Neid mõisteid tegelikkusse kandes võiksime illustreerida kolme järgneva näitega:

1) Välisministri prof. A. Piibu kõne „Praegune moment“ — peetud Üliõpilasseltsi Viilistlaskogude kinnisel klubiõhtul;

2) prof. G. Suitsu kõne „Täheldusi Venemaa matkast“ — peetud Akadeemilise Kirjandusühingu kõnekoosolekul, millest võisid kõik soovijad osa võtta;

3) N. N. loeng „Ajalooline romaan kasvatustegurina“ — peetud Riigi Ringhäälingus.

Kas kõiki neid kõnesid võib ajalehtedes ja ajakirjades vabalt paljundada, või jääb neist välja ainult p. 1 märgitu, sest see on esitatud kinnisele koosolekule, kuhu üldreegli järgi polnud võimalik pääseda ajakirjanikel? Ometi tundub, et p. 2 ja 3 all märgitud kõned peaksid kaitstud olema, kuna p. 1 all märgitu oma loomult ja esitaja isiku poolest peaks kuuluma vabale kasutamisele. Nii jätaks § 32 oma määratluse umbmäärasusega iga kõneleja tegelikkuses väga halba seisukorda. Mitmete maade autorikaitse seadusandlused, näiteks Inglise oma, on katsunud kõnede vabaks kasutamiseks andmise piiritusel appi võtta ka kõnepidaja isikut. See asjaolu aitab küsimusse tuua rohkem selgust.

Väga laialipaisatud ja ebaõigeid seisukohti väljendavad ka seaduseelnõu osad, mis käsitlevad kirjanduse ja kunsti-teoste või nende osade paigutamist õpikuisse. § 34 teine lõige lausub: „Üksikuid kirjandusteoseid või üksikuid tehnilisi või teaduslikke pildistusi võib peale nende ilmumist, eesmärgist õigustatult tingitud ulatuses, paljundada kooli- või õppeotstarbeks määratud iseseisvas teoses või suurema arvu kirjanike teoseid sisaldavas kogumikus (nagu lugemik), ainult kasutatud teose autori loal.“ Täpselt sama öeldakse helikunsti teoste kohta § 39 viimases lõikes. Kujutava kunsti teosed antakse aga § 42 p. 2 samaks otstarbeks täielikult vabaks. Nende võtmisel õpperaamatuisse pole vaja nõutada autori luba. Millest on tingitud selline ebaühtlane loovvaimude kaitse, ei selgu seadusest. Millistel motiividel see, mis kirjanikel ja helikunstnikel kuulub kaitse alla, on kujutavail kunstnikel jäetud kaitseta, jääb täiesti selgusetuks.

Meie oludes oleks õiglasem ja otstarbekohasem õpperaamatute koostamiseks anda vabaks kasutamiseks kogu vaimne looming. See oleks teatud vastutasu riigile vaimse loomingu majandusliku soodustamise eest Kultuurkapitalist. Hariduse levitamine ja selle levitamise eest hoolitsemine käib riigi otseste ülesannete hulka. Ilma õpikuteta pole aga hariduse

levitamine tänapäeval enam mõeldav. § 34 ja 39 märgitud vajalik autori nõusolek eeldab autorihonorari maksmist õpikus kasutatud palade eest. See aga tõstab tunduvalt õpiku hinda ning teeb takistusi selle levikule.

§ 34 ja 39 esitatud nõuet ei leidu peaaegu ühegi maa autoriõiguse kaitse seaduses, samuti ei tunne neid kitsendusi ka meil praegu kehtiv seadus. Selle § 39 annab autorite loomingu õpikute ja valimikkude koostamiseks vabaks. Selle kohta on meie autorikaitse tegelased seletanud, et kehtiva seaduse vabadus selles küsimuses oli mõistetav Venemaal ja on mõistetav ka teistel rahvastel, sest seal võetavat lugemikesse ainult klassilisi palu, millede autorid on juba surnud või millede kohta ei kehti enam autoriõiguse kaitse. Meil võetavat aga lugemikesse värsked palasid elavalt kirjani-kelt. Lugemikud tegevat konkurentsi autorite teoste müügile ning autorid kannatavat nii majanduslikku kahju.

On tõsi, et meie lugemikesse võetakse värsked palasid, kuid see asjaolu on tingitud meie kultuuri noorusest ja klassikaliste palade puudusest. Meil leidub veel vähe kooli-lugemikkude raudvara, mida ei peaks mitte asendama värsked, kunstiväärtuslikumad ja sobivama palaga, kui neid ilmub. Alusega aga tundub väide, et värskete palade lugemikku paigutamine tooks autoreile majanduslikku kahju. Vaevalt leidub isikut, kes mõne autori teose asemel ostaks lugemiku, kus see teos leidub. Nii ei saa lugemikkude konkurentsi tegemisest autorite teoste müügile juttugi olla.

Paljudes maades on autorite teosed antud vabaks kasutamiseks peale õpikute ka veel jumalateenistusel tarvisolevate teoste koostamiseks, milledest vaadeldavas seadusprojektis pole üldse kõnet.

Praeguse seadusprojekti järgi muutuks meil peaaegu võimatuks õpikute koostamine. Autor võib palutud loa andmisest keelduda. Seks juhuks on ette nähtud § 47 ja 48, milledest esimene näeb sundloa hankimise korda kirjandusliku, teine helikunsti teose kasutamiseks. § 47 ütleb: „Autor on kohustatud õiglase tasu eest lubama paljundada oma teosest vähemaid väljavõtteid, väheldasi teoseid, üksikuid tehnilisi või teaduslikke pildistusi, eesmärgist õigustatult tingitud ulatuses kooli või õppeotstarbeks määratud iseseisvas teaduslikus teoses või suurema arvu kirjanike teoseid sisaldavas kogumikus (nagu lugemikus jne.). Autori keeldumisel võib

luba asendada kohtuotsusega, milles määratud autoril õiglane tasu.“ Täpselt sama lausub § 48 helikunsti teoste kohta.

Vahemärkusena olgu tähendatud, et käsitlemise hõlpsuse pärast oleks tulnud § 34, 39, 42, 47 ja 48 võtta kokku kõik ühte paragraafi, sest sisuliselt kuuluvad need ühte ja on valdavas osas sõna-sõnalised üksteise kordamised. Nende eraldi paigutamine on asjatu teoretiseerimine ja seaduse liigsõnaline paisutamine.

Sisuliselt peab aga § 47 ja 48 väljendatud seisukohtade suhtes tähendama, et raske oleks keerulisemat moodust välja mõelda kui see. Tahetakse näiteks koolilugemikku võtta mõnerealist luuletist, siis tuleb halvemal juhul läbi käia kolm kohtuastet. See on väga kulukas ja aeganõudev toiming. Õiglast tasu, mida kohus peab autorile määrama, ei saa fikseerida vabal äranägemisel, vaid selle peavad kindlaks tegema asjatundjad. See ei saa olla mingi üldnorm, vaid võib iga koolitüübi iga astme igas teoses olla erinev, sest iga koolitüübi iga astme iga õpik võib olla erineva tiraažiga ja erineva hinnaga. Need kaks tegurit — hind ja tiraaž — aga tuleb „õiglase tasu“ arvutamisel kindlasti arvesse võtta.

Tegelikus elus on peaaegu võimatu rakendada ka § 35 esimest lõiget, milles öeldakse: „Luuletusi või osi nendest võib peale nende ilmumist kasutada tekstina uuele helikunsti-teosele ning viimast seoses nendega paljundada. Sealjuures heliteose autor on kohustatud võimaldama teksti autorile õiglasel määral tasu sellest tulust, mida ta saab heliteose autoriõiguslikust kasutamisest ühenduses kasutatud tekstiga.“ See tundub kõigepealt ülekohtusena helikunstnikkude vastu, sest laulu sõnad on temale ainult toormaterjaliks. Teiseks on sel puhul „õiglast tasu“ peaaegu võimatu kindlaks määrata. Selle punkti kehtivusele pääsemine võõrutaks heliloojad täielikult meie luuletajate sõnade kasutamisest oma lauluviiside tekstina, mis nähtus oleks aga kahetsusväärne.

§ 38 määratellakse, millised teosed on ettekandeks vabad. „Ilmunud teoste avalik ettekandmine on lubatud, kui kuulajad tasuta pääsevad ettekandele ja ettekanne otseselt, varjatult ega kaudselt ei taotle tulu saamist.“ Sama paragraafi teises lõikes on selgitatud, mis tuleb mõelda kaudse või varjatud tulusaamise all. Sellest loendist on välja jäänud klubid ja seltsid, kes korraldavad oma liikmeile ettekandeid. Igatähes tuleks ka neid lugeda varjatud kujul tulusaajaiks, sest

neil on sageli kohustus liikmemaksu eest pakkuda oma liikmeile igasuguseid ettekandeid. Ka teatrid ja kinod annavad aastapileteid, mis sel juhtumil oleksid võrreldavad mainitud klubide ja ühingute liikmekaartidega. Küll tuleks aga loendist välja jätta huvi- ja reklaamõhtute jne. küllastajaile pakutavad ettekanded. Miks ei võiks siis näiteks kirjastusärid kirjandusteoseid huvi- ja reklaamõhtuil tutvustada, kui see vabadus § 45 antakse äriettevõttele, kus pilt- või heliseadeldistega kaubeldakse või neid valmistatakse. Ilmunud heliteoseid võib § 41 p. 1 järgi avalikult vabalt ette kanda isegi „leierkastidel, muusika automaatide ja teiste sarnaste seadeldiste abil, millistes heliteoste kuuldavale toomiseks ei ole kasutatud heli-ülevõtte meetodit.“

Selliseid pisiküsimusi, mis teevad seaduse käsitlemise keeruliseks, võiks tuua veel rohkesti. Olgu mainitud veel ainult üks näide. Enamikul juhtumel tuleb sundluba hankida kohtu teel, kuid § 51 p. 3 lõpuosas öeldakse heliseadeldiste kasutamise kohta: „Kui loa saamine kokkuleppe teel osutub võimatuks, võib loa taotleja nõuda loa andmist Autoriõiguste kaitse vahendusametuse kaudu. Viimase otsused on lõplikud.“ Eelmiste §-de koostamise ajal pole seadusprojekti loojal veel nähtavasti olnud kavatsust sellise „lõpliku otsusega“ asutise loomiseks ja ta on andnud kõik tülikäsimused kohtu lahendada. Üldiselt on autoriõiguse kaitse objektide määramise vaadeldavas seaduseelnõus äärmiselt segane ja rohket erandite siia-sinna laialipaiskamisega tehtud nendest ülevaate saamine väga raskeks. Peale meie oludele sisulise kohastamise vajab projekt selles osas palju selgemat väljatöötamist, ühtlustamist ja lihtsustamist.

3. Autoriõiguse subjektidest.

Autoriõiguse kandjale, autorile, on käesolevas projektis pühendatud palju vähem tähelepanu. § 7 esimene lõige defineerib: „Teose autoriks loetakse isik, kes teose loonud.“ See endast selge ja lühisõnaline määratlus jätab ebamääraseks igasuguste koostajate, töötlejate ja kompilaatorite küsimuse. Vastav saksakeelne termin „Verfasser“ haarab ka koostaja jne. mõisted, kes ei loo teost algupärasest materjalist, vaid selle kompileerivad. Vastav Eesti seadusprojekti defi-

nitsioon vajaks seega laiendamist ka koostajaile, muidu võib tegelikkuses tekkida raskusi nende autoriõigusliku kaitse küsimustega. Ka seadusprojekti teised paragraafid ei too sellesse küsimusse rohkem selgust.

§ 7 teine lõige laiendab autoriõiguse esimese omaniku mõistet veel järgmiselt: „Autoriõigus töenduslikult valmistatud fotograafilistele teostele kuulub ettevõtte omanikule. Portreede ja teiste fotograafiliste teoste suhtes, mis on valmistatud tellimisel, kuulub autoriõigus tellijale.“ On vist päris loomulik, et ka tööstuslikult valmistatud kinematograafiliste teoste, filmide autoriõigus peaks kuuluma ettevõtte omanikule, samuti kui fotograafilistelgi teostel. Selguse pärast oleks tulnud seda ka määratelus lausuda. Üldse filmide kaitse on vaadeldavas seaduseelnõus käsitletud väga juhuslikult ja möödaminevalt. Kui filmi kaitsest on juttu, siis peamiselt kirjandusteoste, mitte aga filmi seisukohast. Kaitstakse esijoonel kirjandusteoseid filmi eest, kuna aga film kui iseseisev kunstipärane looming, mis koosneb kõigi kunstide elementidest, sõnalisest, helilisest, arhitektuurilisest, kujutav-kunstilisest, lavastuslikust jne., ise jääb kaitse suhtes täiesti tagaplaanile.

Ebamääraseks jääb ka lause: „Portreede ja teiste fotograafiliste teoste suhtes, mis on valmistatud tellimisel, kuulub autoriõigus tellijale.“ Kui on öeldud, et autoriõigus kuulub tellijale, siis on loogiline järeldada, et sellega kuuluvad tellijale kõik õigused, mida autoriõiguse mõiste sisaldab ja mis lähemalt on määrateldud käesoleva seadusprojekti §12—18-ga. Seega oleks saavutatud õiglane seisukoht, et kõigi tellimise peale valmistatud fotograafiliste teoste esimeseks autoriõiguse omanikuks on tellija. Sama seisukoht peaks olema kehtiv ka kõigi kujutava kunsti teoste suhtes, mis on valmistatud tellimise täitmiseks. Mainitud lause algus ei anna selles küsimuses küllalt selgust. Seal on öeldud: „Portreede ja teiste fotograafiliste teoste suhtes.“ Siit võib järeldada, nagu võiks portree olla ainult fotograafiline. Tegelikult me aga teame, et „portree“ mõiste on palju laiem. Portree all mõeldakse inimese kujutist plastikas (kuju, büst, reljeef), maalil, joonistises, graafikas ja fotograafias. Seega ei saa portreed piiritlea ainuüksi fotograafilise tehnikaga. Kui seda käesoleval juhtumil oleks tahetud teha, miks on siis portree eriti nimetatud, kuna mõiste „teiste fotograafiliste teoste suh-

tes“ on palju laialdasem „portree“ mõistest ja haarab kõik tellimise täitmiseks tehtud fotograafilised tööd. Loogiliselt järeldades peaks „portree“ siin olema tarvitatud ikkagi selle sõna üldises tähenduses, kuigi see lause konstruktsioonis on väga ebamääraselt väljendatud. Vaadeldava lause sisu peaks olema, et kõigi tellimise peale valmistatud portreede ja fotograafiliste teoste autoriõigus kuulub tellijale.

Selle seisukohaga on aga vastuolus seadusprojekti § 43, milles räägitakse kujutava kunsti teose vabast kasutamisest. Mainitud paragraafi esimene ja teine lõige ütlevad järgmist:

„1. Isik, kes on tellinud kellegi teise isiku kujutuse (portree), samuti tema õigusjärglased, on õigustatud, kui teisiti ei ole kokku lepitud, autori loata seda kujutist fotograafilisel teel paljundama või ka tasu eest teistele isikutele paljundamiseks andma.

2. Sama õiguse omavad isikud, kes on lasknud luua tellimisel enese kujutuse (portree); peale surma kuulub see õigus nende omakstele, kes § 65 ettenähtud,“ s. o. lastele, abikaasale, nende puudumisel aga vanemaile. Seega pole kujutavas kunstis loodud portree kohta mingit autoriõigust nagu võis seda järeldata § 7 loogilisest tõlgendusest, vaid ainult väga piiratud õigus fotograafilisel teel paljundamiseks. § 44 teeb aga § 43 p. 1 ja 2 erandist omakorda veel erandi sõnades: „selle juures on lubatav § 43 lõikes 1 ja 2 ettenähtud juhtudel fotograafilisi pildistusi paljundada peale fotografeerimise ka muul viisil.“

Nii on erandite eranditega asi aetud väga keeruliseks ja vasturääkivusi sisaldavaks. Autoriõiguse kuuluvuse küsimus jääb siin segaseks. Samuti jääb arusaamatuks, miks § 43 lubatakse ainult fotograafiline paljundamine, kuna § 44 lubatakse peale selle ka igasuguseid teisi paljundusviise. Praeguse paljundustehnika arengu seisukohalt pole see piiramine sugugi oluline, iga paljundusviis võimaldab massilist paljundamist. Kui kellelgi on õigus oma või mõne teise tellitud portreed paljundada fotograafiliselt, miks ta ei võiks seda siis paljundada ka litograafiliselt või mõnel muul teel, mis originaali võib-olla veel paremini edasi annab.

See küsimus tuleb vaadeldavas projektis selgitada. Elulisuse ja praktilisuse seisukohast tuleks seaduseelnõus puhtalt läbi viia põhimõte, et kõigi tellimise täitmiseks valmistatud teoste autoriõigus, peale nimeõiguse, kuuluks tellijale.

See oleks igatahes palju õiglasem, sest tellitud töö idee läheb välja tellijast, kuna tellimise täitja on harilik tehniline oskustööline, kes varemini kokkulepitud tasu eest teostab tellija idee. Praegusel juhtumil, kus erand on tehtud ainult portree ja fotode kohta, on olukord selline, et kui keegi tellib kunstnikult, graveerijalt või fotograafilt enda või sõbra portree, saab ta selle kohta teatavaid õigusi, kui ta tellib aga oma maja, hobuse, koera jne. kujutuse, saab ta õigusi ainult siis, kui on tellinud need fotograafilt. Kuid ilma põhjendusteta on selge, et loominguiliselt ega õigussuhte seisukohalt pole vahet portree ega mingi teise tellitud töö vahel. Järelikult peaks ka autoriõiguse kaitse seadus käsitlema neid ühistelt alustelt kui tellimise täitmiseks tehtud töid erinevalt vabast loominguist.

Peale autori tunneb vaadeldav projekt veel kaasautorit. Neid ja nende vahekordade korraldamist käsitletakse § 8 järgmiselt:

„1. Ühiselt mitme isiku poolt loodud lahutamata terviku moodustava teose suhtes kuulub autoriõigus ühiselt kõigile kaasautoreile. Sarnase teose avaldamiseks, kasustamiseks, muundamiseks või mõnel muul viisil korraldamiseks on tarvilik kõigi kaasautorite nõusolek. Keeldub mõni kaasautoreist kaaluva põhjuseta nõusoleku andmisest, siis iga teine kaasautoreist võib taotleda, et kohus oma otsusega asendaks nõusoleku.

2. Igaüks kaasautoreist on õigustatud kaasautoriõiguste rikkumiste korral nõudma kohtulikku jälitamist.

3. Erilaadiliste teoste ühendamine, nagu kirjandusteoste ühendamine kujutav- või helikunstiteostega, ei loo kaasautoriõigust.“

See paragraaf esitatud kujul on praktiliselt õige raskesti kohaldatav ja tegeliku elu seisukohalt ebaõnnestunud. Kõigi kaasautorite vahekordade lahendamise kohtu kätte andmine on nende küsimuste liiga tähtsaks ja keeruliseks tegemine. Iga kohtulik asjaajamine on küllalt keeruline, kulu ja aega nõudev ning seda moodust kasutatakse tavaliselt siis, kui ei leidu enam mingit teist teed küsimuse lahendamiseks. Kohtul on ka väga raske kindlaks määrata, kas kaasautori keeldumise põhjus on küllalt „kaaluv“ või mitte, kui „kaaluvaid põhjusi“ pole seaduses loendatud.

Ka kaasautori mõiste käesoleva §-i järgi jääb väga eba-

määraseks, eriti kui kõrvutame p. 1 algust p. 3-ga, mis näivad üksteisega olevat sisulises vastuolus. Punkt 1 esimese lause järgi loetakse kaasautoriteks neid, kes on ühiselt loonud lahutamatu terviku moodustava teose. See piiritus on üldine. P. 3 aga selgub, et selle teose eri autorite poolt loodud osad peavad olema üheliigilised. Nii võib kaasautori õigus tekkida ainult kirjandusteoste liitmisel kirjandusteostega, helikunstiliste teoste liitmisel helikunsti teostega jne. Kui aga näiteks kirjanik, teadusmees, helikunstnik, fotograaf ja kujutav kunstnik annavad koos välja albumi, millesse nad on paigutanud kõik oma algupäraseid teoseid, siis pole nendel selle teose kohta kaasautori õigust. § 8 p. 3 ütleb seda selgelt. Igatahes kaasautori küsimus selles redaktsioonis pole küllalt selge. Selle mõiste sisu ja piiritus vajab veel selgitust, eriti vahetegemises kaastööga, mida on käsitletud seadusprojekti § 28. Raske on teha vahet kaasautori ja kaastöölise vahel. Praeguse seadusprojekti järgi saab kaastööd teha ainult perioodilistele väljaannetele, mitte aga koguväljaandele, mis oma sisuolemuselt ja koostiselt võib olla täiesti identne mõne almanaki või ajakirja numbriga. Et seaduses pole käsitletud mitteperioodilisi koguteoseid, siis alluvad kõik mitme autori üht liiki teostest koosnevad teosed kaasautori mõiste alla, kus vahetõrgete lahendamine on väga keeruline ja tülikas.

Kaasautori mõiste sel kujul tuleks seadusest üldse kaotada. Mitme autori poolt koostatud teose autoriõigus tuleks anda teose väljaandjale või kirjastajale, kui kirjastuslepingus pole asja teisiti korraldatud. Praeguse seadusprojekti § 10 annab autoriõiguse väljaandjale või viimase puudumisel kirjastajale ainult anonüümsete teoste kohta, millel pole § 9 ettenähtud korras märgitud autori nime või tema pseudonüümi, või kujutava kunsti ja fotograafilisel teosel tarvitatud märki. § 10 tuleks täiendada ja sinna viia ka mitme autori poolt koostatud teosed. Igatahes oleks sellise mooduse kaudu hõlpsam asju lahendada ja korraldada. Seda viisi on kasutanud Soome seadusandlus, sest seal on igale koguteoses kaasatöötanud autorile jäetud autoriõigus ainult sellele osale, mis temale kuulub, kuna teose kui terviku autoriõigus kuulub kirjastajale. Selle mooduse juures on kaasautoritega asja korraldamine igatahes palju kergem ja lihtsam, eriti siis, kui teosest on tarvis teha uusi muudetud ja ümbertöötatud trükke. Ümbertöötamisel, kui mõni kaasautor osutub tõrk-

saks, võib väljaandja teose autoriõiguse kandjana asendada tõrkujale kuuluva osa mõne uue autori tööga, ilma et oleks vaja käia keerulist ja aeganõudvat kohtuteed. Kuna enamik kaasautorite poolt koostatud teoseid on mitmesugused õppe- ja käsiraamatud, milledes õppekavadest tingitud muudatuste tegemine on kiireloomuline, siis tähendab „muundamiseks või mõnel muul viisil korraldamiseks“ tarvis mineva kaasautori nõusoleku hankimine kohtu teel sellise teose otsest surma, mis ei või aga olla seaduseandja tõsiseks tahteks.

Toodud näiteist on küllalt selge, et ka autoriõiguse subjekti määratlemisel ja käsitlemisel on vaadeldav seadusprojekt lünklik, ebaselge ja meie praeguse elu tegelikku arenemisastet mittearvestav. Enne kehtima panekut tuleks see osa veel põhjalikult läbi töötada, põhimõtted selgitada ja need seaduses siis ka sirgjooneliselt läbi viia. Seaduse kehtimise hakamine praegusel kujul oleks lausa õnnetus nii loojaile autoreile kui ka loomingu kasutajaile. Meie kohtuil pole seni olnud kuigi suurt praktikat autoriõiguslike küsimuste lahendamisel. Paratamatult peaksid uue seaduse järgi kõik pisiküsimused, mida rohkesti võib tulla, läbi käima kõik kohtuastmed kuni kõrgema instantsini, et saada seaduse tõlgendamiseks selle lõplikke autoriteetseid otsuseid.

4. Autoriõiguse sisust.

Autoriõiguse sisu vaatlemisel ei taha pikemalt peatuda harilikke ja kõige tavalisemaid küsimusi käsitleval osal, nagu seda on kasutus-, paljundus-, levitus- ja nime- ning tiitliõigust käsitlevad §-d, kuigi ka neis on mõningaid ebatäpsusi, mis annavad rohkeid võimalusi kaksipidi mõtlemiseks. Ruumi säästmiseks vaadeldgem ainult üht, meie oludes täiesti uut õigust, nimelt „autoriosakut“. Seda küsimust käsitleb seadusprojekt § 18, mis koosneb 6 punktist. Mainitud paragraafi esimene punkt lausub: „Kujutavkunsti originaalteose tasulisel võõrandamisel enne autoriõiguste kustumist, kui võõranduse tasu ületab 200 krooni, on võõrandaja kohustatud maksma saadud summast autorile autoriosakuna 3%. Originaalteose omandaja vastutab selle summa tasumise eest autori ees solidaarselt võõrandajaga. Kaasautoritel on õigus sellele tasule võrdseis osades, kui teisiti ei ole kokku lepitud.“ Tegelikult

tähendab see seda, kui mingi kunstiteos on edasi võõrandatud järjest 100 isikule, et siis autor autoriosakuna on saanud peale esialgse müügihinna teose eest lisaks veel vähemalt kolmekordse müügihinna. Sama §-i p. 3 piirab küll seda võimalust sõnades, et „autoriosaku maksmise kohustus langeb ära, kui tõendatakse, et autoriosaku võrra vähendatud kunstiteose eest saadud summa ei ületa viimast kunstiteose ostuhinda.“ See aga ei vähenda selle uue õiguse tegeliku rakendamise keerulisust. § 18 paneb iga kujutava kunsti teose omanikule peale väga tülikaid kohustusi, milledest hoidumiseks on parem ja otstarbekohasem loobuda üldse kujutava kunsti teose ostmisest.

Autoriosaku sisseseadmise kasuks võib kõnelda asjaolu, et maalikunstnikud, kujurid, graafikud jne. kas vilumatusest või häda sunnil müüvad oma teoseid vahel väga odavalt. Hiljemini autori kuulsuse kasvades võivad aga samad teosed saada nende omanikele rikastumise allikaks. Kas aga selle asjaolu pärast on põhjust tülitada kõiki kunstiteoste omandajaid ja võõrandajaid, kes seda ei tee mitte ärilise kasu saamise eesmärgiga, on küsitav. Autoriosaku maksmise kohustus § 18 p. 3 järgi jääb püsima ka siis, kui kunstiteose eest saadud summa ületab viimase ostuhinna, kas või näiteks rahakursi langemise tõttu. Autoriosaku saamise kindlustamise võimalus on aga väga raske. Kes suudab jälgida kõigi kujutava kunsti teoste käest kätte siirdumist ja kindlaks teha nende eest saadud hinda aastakümnete jooksul, sest autoriosaku saamise õigus on ette nähtud kogu autoriõiguse kestuse ajaks, s. o. § 55 p. 1 järgi ka 50 aastat peale autori surma? Seda jälgimist ei suuda teostada ka sama § 18 p. 6 järgi Vabariigi Valitsuse määrusega loodav eri asutis, sest absoluutselt võimatu on kujutava kunsti teose tasulisi võõrandamisi ja võõrandamisel saadud summasid jälgida ning registreerida, kui need satuvad väljapoole meie seaduse kehtivuspiirkonda. Punkt 5 konstrueeritud teatamiskohustust saab sunduslikuks teha ikka ainult neile isikuile, kes alluvad meie seadustele. Soovitud lahendust ei anna siin ka § 92, milles räägitakse välismaalaste õigusest autoriosakule, mida tunnustatakse vastastikkuse alusel.

§ 18 p. 2 öeldakse: „Ehituskunstiteose või kunstkäsitöö võõrandamisel ei ole autoril õigust osaku saamiseks. Kui võõrandatakse kujutavkunsti teos ühenduses tervikuna mõne

teise asjaga, siis tuleb autoriosak arvutada sellest lasusumma osast, mis tegelikult kunstiteose väärtusena tuleb arvata.“ Siit järgneb, et näiteks maja fassaadi või sisemuse kaunistamiseks loodud kujude, reljeefide, lae- ja seinamaalide suhtes jääb autoriosaku saamise õigus püsima, sest need ei käi ehituskunsti teose mõiste alla, kuna nende looja pole tavaliselt mitte arhitekt, kes plaanistab ja loob ehitise, vaid eriline kujutav kunstnik. Kui sel juhtumil võõrandatakse kujutava kunsti teos ühenduses tervikuna mõne teise asjaga, käesoleval juhtumil majaga, kuidas saab siis kindlaks teha seda tasusumma osa, mis tegelikult tuleb arvesse kunstiteose väärtusena? Selle arvutamine ja kindlaksmääramine tundub olevat täiesti võimatu. Kui näiteks maja väärtus ehitamisel oletada võrdseks 100 ja kunstilised kaunistised sel puhul moodustavad 6% ehituskuludest, mõne aasta pärast aga sama maja müüakse kinnisvara hindade tõusu tõttu edasi 150 eest, siis ei saa lugeda ometi kunstiteoste väärtust automaatselt 9-le. Tegelikus elus tekitaks kõigi nende küsimuste lahendamine seadusprojekti esitatud kujul palju raskusi ja võib uskuda, et § 18 esitatud kujul jääb lihtsalt paberile.

Seega pole tahetud põhimõtteliselt vaielda autoriosaku vastu. Sisuliselt autoriosak, s. o. autori osasaamine oma teose hilisemast käibest on meil ju teostatud juba lava- ja helikunsti teoste puhul ettekandelasu saamisega. Samuti võiks sellest kõnelda ka kirjandusteoste puhul, avalikest ja eraraamatukogudest raamatute laenutamisel, et iga teose laenutaja teatava summa maksaks autori kasuks. On ju selge, et raamatukogudest laenutamise võimalus vähendab iga teose levikut. Meil ja ka mujal saavad aga autorid teatava protsentuaalse tasu iga teose levinud eksemplari eest. Seega pole autorile majanduslikult sugugi ükskõik, kas tema teost levib 500 või 5000 eksemplari. Autoritasu suurus on kümnekordne vahe. Autoriõiguse kaitse seaduse peamiseks eesmärgiks on aga kaitseda autori majanduslikke huve. Kui on tahetud vaadeldavas seadusprojekti autoriosaku küsimus üldse üles võtta, siis oleks tulnud seda teha laiemas ulatuses, põhjalikult välja töötada ja esitada sellisel kujul, et seda oleks võimalus ellu rakendada. § 18 antud konstruktsiooni ellurakendamine ja tegelik läbiviimine võib aga nõuda rohkem kulu kui sellest on loota tulu. Seepärast tuleks see küsimus üldse Autoriõiguse kaitse seadusest välja jätta.

5. Lõppmärkmeid.

Vaadeldavas seadusprojektis on veel palju probleeme, mida tuleks sõeluda ja kaaluda, nagu autoriõiguse loovutamise küsimused, kirjastusleping, mida on puudutatud liiga vähe ja pealiskaudselt, autoriõiguse aegumine, mille tähtaeg meie oludes on liiga pikk, autoriõiguste rikkumised, autoriõiguste kaitse tsiviil- ja kriminaalõiguslikud eeskirjad, seaduse kehtivuse piirkond ja Berni konventsioon jne. Ka need küsimused pole projektis lahendatud küllalt selgelt ega meie oludele vastavalt. Nendeski on palju segast ja asjatult keeruliseks aetut. Kõigi nende juures peatumine nõuaks aga asjatult palju ruumi.

Lõpuks tahaksin lühidalt puudutada veel ainult nn. autoriõiguste kaitse vahendusametist, millest esmakordselt on juttu § 49 kirjanduse, kunsti ja fotograafiliste teoste avalikuks ettekandmiseks, etendamiseks ja näitamiseks sundloa hankimise puhul. Selle § järgi võib autorilt, kes mõnele isikule või ettevõttele on lubanud oma teose avaliku ettekandmise, etendamise või näitamise, sellist luba autorilt õiglase tasu eest nõuda igaüks. „Kui tasu suuruses kokkuleppele ei jõuta, on selle õiguse taotlejal õigus pöörduda Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi juures asuva autoriõiguste kaitse vahendusametise poole, kes määrab kindlaks tasu suuruse ja asendab oma otsusega nõutava loa. Otsus on lõplik.“ Samast asutisest räägitakse ka § 51, milles on juttu sund- ja seaduslikkudest lubadest heliseadeldiste kasutamisel. Selgub, et mainitud asutise ülesandeks on määrata sundlubade puhul õiglasi tasusid ning asendada oma otsusega autorilubasid, — ülesanded, mis § 47 ja 48 järgi kuulusid kohtule.

§ 83—88 on „autoriõiguste kaitse vahendusametisest“ lähemalt juttu. Sealt selgub, et mainitud asutis avatakse Haridusministeeriumi Teaduse ja Kunsti Osakonna juures ning selle ligem korraldus määratakse Vabariigi Valitsuse poolt antud määrusega. § 84 järgi on selle asutise ülesandeks kohtu- ja ametiasutiste poolt temale esitatud autoriõiguslike küsimuste kohta seisukoha võtmine ja lepitustoimetuste korraldamine autoriõiguste rikkumise küsimusis ning muud temale käesoleva seadusega pealepandud ülesanded. § 85 p. 2 järgi on sel asutisel oma esimees. Pole öeldud, et esimeheks oleks Teaduse ja Kunsti Osakonna direktor. § 86 lõpus öeldakse,

et „asutise arvamistel on kohtu poolt toimetatud ekspertiisi kaalukus kohtu- ja ametasutistes“, § 87 keelab asutise liikmetel ilma esimehe loata esinemise kohtus ekspertidena.

Kõik need asjaolud pole kokkukõlas meie seniste õiguslike veendumuste ega arusaamistega. Meie seniste tsiviilprotsessi põhimõtete järgi valivad eksperdi pooled ja kohus, samuti ei saa eksperdikis olemist keelata keegi, sest see on iga kodaniku õigus ja kohus.

Selle järgi paistab, et autoriõiguste kaitse vahendusasutis tahab olla pool-administratiivne, pool-kohtulik, pooleldi vahekohtutaoline organ, mille ülesandeid pole seadusprojektis suudetud kuigi selgelt piiritleta. Sellele on tahetud anda puhtmaksulist lepitusasutise iseloomu, sest § 88 järgi on tal kõigi oma toimetuste eest õigus võtta maksu.

§ 56 p. 2—4 räägitakse autoriõiguse sissekande registrist, mis peetakse Haridusministeeriumi Teaduse ja Kunsti Osakonnas. See näib olevat sisse seatud Põhja-Ameerika Ühendriikide eeskujul. Mainitud registri pidamine aga ei kuulu autoriõiguste kaitse vahendusasutise ülesannete hulka, nagu seda kaudselt võib järeldada § 56 p. 4, milles öeldakse, et „Palve teose autorinime registrisse kandmiseks esitatakse Teaduse ja kunsti osakonna direktorile“, kelle otsuse peale võib edasi kaevata haridusministriile ja viimase otsuse peale administratiivkohtu korras Riigikohtusse. Autoriõiguste kaitse vahendusasutist juhib aga esimees, kelle otsused on lõplikud.

Kõigest sellest võib järeldada, et vaadeldav seadusprojekt tahab autoriõiguste kaitse alal juurde tuua esialgu kolm uut asutist ning peale selle anda kohtutele rohkesti keerulisi protsesse. Uued asutised või ametkonnad oleksid:

1) § 18 p. 6 alusel Vabariigi Valitsuse poolt loodav asutis, „kes autorite asemel on õigustatud vastu võtma teated ja autoriosaku samade tagajärgedega, nagu oleks autor neid ise vastu võtnud“,

2) § 56 p. 2—4 alusel autorinimede sissekande registrit korraldav ja pidav asutis, kes asjast huvitatud isikutele annab registrist ka tõestatud väljavõtteid, ja

3) § 83—88 ettenähtud autoriõiguste kaitse vahendusasutis.

On raske vaielda nende uute asutiste ellukutsumise vastu, kui nende ülesanded ja raking on piiritletud nii ebamäära-

selt, nagu teeb seda vaadeldav seadusprojekt. On selge, et kui vaadeldav projekt saaks seaduseks, siis tuleks ellu kutsuda väga suur ja võimelistest isikutest koosnev asutis, kes kõik seadusprojekti segased küsimused selgitaks. Kas see asutis peab aga olema just killustatud mitmeks eriühikuks, on iseküsimus. Võib-olla oleks otstarbekohasem kõik autoriõiguse kaitse küsimusi riivavad asjad koondada ühe asutise kätte.

Kas autorikaitse õiguses aga meie oludes kõike just nii on tarvis teha ja korraldada, selle küsimuse on seaduseelnõu koostajad jätnud asetamata. Vahest on siiski võimalik tervet autoriõiguse küsimust korraldada lihtsamalt, selgemalt ja meie oludele vastavamalt?

Sellest põgusast pilguheitestki peaks selge olema, et mainitud Autoriõiguse kaitse seaduse projekt sellisel kujul on täielikult vastuvõtmatu.

Riigikohtu tegelus.

Kriminaalosakond.

Kas prokuratuuril on õigus esitada kassatsioonprotesti Kohtukoja otsuse peale KKS § 611 lg. 2 või 3 eeskirjade rikkumise pärast, kui Kohtukoda kinnitas ringkonnakohtu otsuse ja kui prokuratuur pole samas asjas esinenud apellatsioonprotestiga?

Vastus: jaatav.

On õige, et KKS § 627 järgi võib esitada kassatsioonkaebust või -protesti Kohtukoja otsuse peale vaid see, kes on esitanud apellatsioonkaebuse või -protesti ringkonnakohtu otsuse peale samas asjas, kui Kohtukoda kinnitas ringkonnakohtu otsuse. KKS § 627 on otseselt ja muutmata üle võetud Vene KKS-st (§ 907). Uuena esinevad aga meie KKS § 611 lg. 2 ja 3, milliseid Vene KKS järgi tunti küll rahukogu kui teise kohtu astme toimetuses (§ 168), mitte aga Kohtupalati toimetuses. KKS § 611 lg. 2 ja 3 järgi peab Kohtukoda tema toimetuses apellatsiooni korras olevas asjas, sõltumata poolte avaldustest, ennistama rikutud asialluvuse, kui asi allub kõrgemale kohtule või sõjaväekohtule, ja kõrvaldama eksliku seadusekohaldamise, kui kohtualusele on mõistetud karistus teo eest, mis ei ole seadusega karistuse ähvardusel keelatud, või temale on määratud karistus, mis ei ole seaduses ette nähtud selle süüteo eest, või kui on tehtud viga viites seadusele süüteo mää-

ramisel. Sama eeskirja peab Kohtukoda kohaldama ka nende sama süüteo osaliste kohta, kes ei ole edasi kaevanud, kui selle eeskirja alused käivad ka nende suhtes tehtud otsuse kohta. Sellest nähtub, et Kohtukojale on tehtud ülesandeks (lahkuminevalt endisest — Vene KKS-s ettenähtud — korrast) omal algatusel lahendada rida protsessuaal- ja materiaaõiguslikke küsimusi, apellatsioonkaebuse arutamise puhul, otseku järelevalve korras. Et KKS § 630 kohaselt (mis, olgu tähendatud, ka lahku läheb oma eeskujust — Vene KKS § 909) prokuratuur ei ole kassatsioonprotesti esitamisel piiratud üksnes temale antud õiguste riketega, vaid võib kaevata ka vastaspoole õiguste kaitseks, siis tekib küsimus, kas KKS § 627 on rakendatav ka rikete suhtes, mis teostusid KKS § 611 lg. 2 ja 3 ekslikul rakendamisel, või aga nende normide mitterakendamise tõttu.

Riigikohus leiab, et kuigi üldiselt kuulub rakendamisele KKS § 627, sellest normist prokuratuuri suhtes tuleb teha erand juhtude suhtes, kus leiduvad KKS § 611 lg. 2 ja 3 rikked. Järelikult peab tunnustama prokuratuuri õigust esitada kassatsioonprotesti Kohtukoja otsuse peale, millega kinnitati ringkonnakohtu otsus, ka juhul, kui prokuratuur samas asjas ei ole esinenud apellatsioonprotestiga, tingimusel, et Kohtukoja toimetuses on rikutud KKS § 611 lg. 2 või 3 eeskirjad.

(RkhK otsus nr. 509 — 1938.)

Kas pärijatel on õigus raiuda metsa, mis on vallakohtu poolt pärandi hoidmise korras üles kirjutatud ja erihoidjale hoiule antud?

Vastus: eitav.

Riigikohus on seletanud, et mets, mille omavolilises raiumises süüdistatakse pärijaid, oli nende suhtes võõraks metsaks, mille kasutamiseks neil raiumise ajal õigust polnud, sest see mets oli vallakohtu poolt pärandi hoidmise korras üles kirjutatud ja erihoidjale hoiule antud ja sellega kõrvaliste isikute, nende hulgas ka pärijate valdusest ära võetud.

(RkhK otsus nr. 510 — 1938.)

Kes võib olla KrS § 362 ettenähtud süüteo subjektiks?

KrS § 362 ettenähtud süüteo subjektiks võib olla nii tegelik ehitaja kui ka ehituse järele tehnilist järelevalvet teostaja isik. Kui süüdlaseks on insener, kes seejuures ei pruugi teha sugugi suurel viisil ehitustöid (viimane nõue on kehtiv vaid tööttevõtja kohta), siis on see kvalifitseeritud juhtum, mis on ette nähtud sama paragraafi 3. lõikes.

(RkhK selet. nr. 466 — 1939.)

P. K.

KAASTÖOLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitav on masinakiri. — Korrektoori-des on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Toimetus jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektourile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Aratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud töögete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartu, Lai tän. 34

1939. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

20. aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**,
H. Kadari, **J. Kleesment**, **A.-T. Kliimann**, **E. Maddi-**
soo, **A. Mägi**, **A. Palvadre**, **K. Parts**, **J. Uluots**.

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadus-
andluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse
Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1936.—1938. a.
otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigus-
teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad
kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber **85 s.**

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud
(1920.—1938. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 111.50. Üksikaasta-
käike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. —
kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja
1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1935. a. à kr. 7,
1936.—1938. a. — à kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.